

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κάστρα και πόλεις: Η περίπτωση του κάστρου των Ιωαννίνων

Επιβλέπων Καθηγητής: Σαπουνάκης Α.

Φοιτήτρια:
Νίτσα Ζωή

Δήλωση

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λ.π., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Ημερομηνία:

Ονοματεπώνυμο: Νίτσα Ζωή

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η προστασία και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του κάστρου των Ιωαννίνων. Σήμερα βασική επιδίωξη των πόλεων αποτελεί η αναβάθμιση της εικόνας του αστικού περιβάλλοντος και η ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. Στα πλαίσια αυτά η ανάδειξη και διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί έναν πολύ σημαντικό παράγοντα.

Το πρώτο στάδιο της εργασίας αφορά την μελέτη των θεωρητικών πλαισίων που αφορούν την έννοια του τοπίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Γίνεται μια προσπάθεια αποσαφήνισης των εννοιών και στην συνέχεια, παραθέτονται οι πολιτικές, ρυθμίσεις, τα προγράμματα χρηματοδότησης, οι παγκόσμιοι οργανισμοί για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς σε ευρωπαϊκό επίπεδο και ακολούθως στον Ελλαδικό χώρο. Ακόμη δίνονται οι κατευθύνσεις για την ανάδειξη και την προστασία της και τα προβλήματα και οι προοπτικές σε περιοχές με πολιτιστική κληρονομιά. Τέλος, γίνεται αναφορά στο νομοθετικό πλαίσιο που έχει θεσμοθετηθεί για το κάστρο των Ιωαννίνων.

Το δεύτερο στάδιο γίνεται μια προσέγγιση φυσιογνωμίας της περιοχής μέσω των ιστορικών γεγονότων που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην διαδικασία διαμόρφωσης, την σημερινή μορφή και τις λειτουργίες της πόλης. Πραγματοποιείται μια εκτεταμένη επιτόπια έρευνα καταγραφής του κτιριακού δυναμικού της περιοχής και εδώ είναι σημαντικό να τονιστεί πως αντικείμενο της παρούσας εργασίας δεν αποτελεί η καταγραφή του οδικού δικτύου και η ενασχόληση με αυτό.

Στην συνέχεια βάση της έρευνας πραγματοποιείται Swot Analysis, στην οποία αξιολογούνται τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία της περιοχής με την διαμόρφωση ενός οράματος για το κάστρο. Τέλος, δίνονται οι δράσεις για την επίτευξη του οράματος οι οποίες έχουν πολεοδομικό και αναπτυξιακό χαρακτήρα, με σκοπό την αναζωογόνηση και την ανάδειξη του κάστρου των Ιωαννίνων.

Abstract

The subject of this thesis is to protect and enhance the cultural heritage of the castle of Ioannina. Today, the main objective of cities is to upgrade the image of the urban environment and strengthen the local economy. In this context, the promotion and preservation of cultural heritage is a very important factor.

The first stage of this thesis concerns the study of the theoretical frameworks concerning the concept of landscape and cultural heritage. An attempt is made to clarify the concepts and then the policies, regulations, financing programs, global organizations for the protection and promotion of the cultural heritage are presented at European level and as well in Greece. It also gives directions for its promotion and protection, and the problems and prospects in areas with cultural heritage. Finally, a reference is made to the legal framework that has been established for the castle of Ioannina.

The second stage is an approach to the physiognomy of the area through the historical events that play an important role in the process of shaping, the present form and the functions of the city. There is an extensive on-site survey of the building potential of the area and it is important to mention that the subject of this paper is not the recording of the road network and the involvement with it.

Subsequently, a Swot Analysis is carried out to assess the strengths and weaknesses of the area by forming a vision for the castle. Finally, the thesis mentions the actions for the realization of the vision, which has an urban and developmental character, aiming at the revitalization and promotion of the castle of Ioannina.

A' Μέρος

Θεωρητικό πλαίσιο

Στο κεφάλαιο αυτό θα αποσαφηνιστεί η έννοια του τοπίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς και θα γίνει μια αναφορά των παγκόσμιων οργανισμών για την προστασία και ανάδειξη της. Στην συνέχεια θα γίνει αναφορά στους αρμόδιους φορείς και το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα, αλλά και στις κατευθύνσεις χωροταξικού σχεδιασμού για την ανάδειξη και την προστασία της.

Η έννοια του Τοπίου

Το έτος 2000, στη Φλωρεντία της Ιταλίας, ψηφίστηκε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το τοπίο (European Landscape Convention), ως αποτέλεσμα του σύγχρονου προβληματισμού για την αξία των τοπίων. Η παραπάνω σύμβαση αποτυπώνει έναν γενικότερο προβληματισμό για την διαρκή υποβάθμιση των τοπίων – τόσο της φυσικής όσο και της πολιτιστικής κληρονομιάς – και την έλλειψη ειδικού σχεδιασμού για την διατήρηση των στοιχείων που συνθέτουν ένα τοπίο.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το τοπίο, η οποία ψηφίστηκε από 40 περίπου χώρες μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, ως απώτερο σκοπό είχε την προώθηση της προστασίας των τοπίων, τη διαχείριση και το σχεδιασμό τους, καθώς και την οργάνωση της Ευρωπαϊκής συνεργασίας σε ζητήματα τοπίων.

Το τοπίο είναι μια έννοια που προσδιορίζεται δύσκολα και έχει διαφορετική έννοια για τον καθένα. Ο ορισμός του τοπίου που δίνεται σύμφωνα με τον Ν. 1650/1986 (άρθρο 2) είναι ο εξής : **Τοπίο** αποτελεί κάθε δυναμικό σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που μεμονωμένα ή αλληλοεπιδρώντας σε συγκεκριμένο χώρο συνθέτουν μια οπτική εμπειρία. Ωστόσο ο καθένας το αντιλαμβάνεται διαφορετικά, ανάλογα με τους τρόπους προσέγγισης που χρησιμοποιεί για την κατανόηση του. Βέβαια οι περισσότεροι αναλύοντας τον ορισμό του τοπίου καταλήγουν στο φυσικό τοπίο

ξεχνώντας ότι στην έννοια του συμπεριλαμβάνεται και το πολιτισμικό τοπίο ή ακόμα και το αστικό τοπίο.

Τοπίο και ελληνική νομοθεσία

Παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα ήταν μια από τις πρώτες χώρες που υπέγραψε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου, χρειάστηκε μια ολόκληρη δεκαετία για να την επικυρώσει το εθνικό κοινοβούλιο και να εκφραστεί μέσα από νόμο του ελληνικού κράτους. Ο νόμος αυτός είναι ο Ν. 3827/2010, και στην ουσία αποτελεί μια πλήρη μετάφραση των άρθρων που περιλαμβάνονται στην σύμβαση για το τοπίο. Αξίζει να αναφερθεί εδώ πως ο 3827 αποτελεί τον πρώτο νόμο που ασχολείται αποκλειστικά με το τοπίο, ενώ πλέον το 2011 θεσπίστηκε ο Ν. 3937/2011 για τα προστατευόμενα τοπία και στοιχεία του τοπίου.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι το πρώτο τοπίο που προστατεύθηκε είναι ο Εθνικός Δρυμός Ολύμπου το 1938 και περιλαμβάνει τις ψηλές κορυφές και τις βόρειες πλαγιές του βουνού, ενώ με τον Ν. 1469/50 προβλέπεται ο χαρακτηρισμός των Τόπων Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ).

Άρθρο 19 (Ν. 1650 όπως τροποποιήθηκε από το Ν. 3937/2011)

Ως προστατευόμενα τοπία (Protected landscapes / seascapes) χαρακτηρίζονται περιοχές μεγάλης οικολογικής, γεωλογικής, αισθητικής ή πολιτισμικής αξίας και εκτάσεις που είναι ιδιαίτερα πρόσφορες για αναψυχή του κοινού ή συμβάλλουν στην προστασία φυσικών πόρων λόγω των ιδιαίτερων φυσικών ή ανθρωπογενών χαρακτηριστικών τους. Στα προστατευόμενα τοπία μπορεί να δίνονται με βάση τα κύρια χαρακτηριστικά τους, ειδικότερες ονομασίες, όπως αισθητικό δάσος, γεωπάρκο, τοπίο άγριας φύσης, τοπίο αγροτικό ή αστικό. Ως προστατευόμενα στοιχεία του τοπίου χαρακτηρίζονται τμήματα ή συστατικά στοιχεία του τοπίου που έχουν ιδιαίτερη οικολογική, αισθητική ή πολιτισμική αξία ή συμβάλλουν στην προστασία φυσικών πόρων λόγω των ιδιαίτερων φυσικών ή ανθρωπογενών χαρακτηριστικών τους

όπως ασύλια, παραδοσιακές καλλιέργειες, αγροικίες, μονοπάτια, πέτρινοι φράχτες, ξερολιθιές και αναβαθμίδες, κρήνες.

Αντίληψη και Ανάγνωση του τοπίου

Όπως έχει επισημανθεί παραπάνω, ο καθένας αντιλαμβάνεται τον όρο τοπίο διαφορετικά. Όταν αναφερόμαστε στο τοπίο στην καθημερινή μας ζωή, σχεδόν πάντα αναφερόμαστε σε κάτι που το αντιλαμβανόμαστε κυρίως οπτικά και όλα τα στοιχεία που περιλαμβάνει εκφράζουν την πολιτισμική του ταυτότητα. Είναι φανερό ότι η ανάγνωση του τοπίου δεν είναι εύκολο να αντικειμενοποιηθεί γιατί είναι κάτι το οποίο βασίζεται στην προσωπική εμπειρία και τις προσλαμβάνουσες παραστάσεις του παρατηρητή.

Όλα τα στοιχεία που περιλαμβάνει ένα τοπίο αποτελούν την πολιτισμική του ταυτότητα.

Όσον αφορά την γνώση της ιστορικής συγκρότησης και εξέλιξης ενός τοπίου, είναι δύσκολο να ερμηνευθεί άμεσα από κάποιον. Τα διάφορα ιστορικά γεγονότα (πολέμοι, οικονομική ύφεση) προσδίδουν μια νέα όψη στο τοπίο. Μέσα από όλες αυτές τις μεταμορφώσεις το τοπίο περικλείει ακόμα περισσότερα στοιχεία από προηγούμενες εποχές, για αυτό το λόγο για την ερμηνεία ενός τέτοιου τοπίου θα πρέπει να έχουμε ολοκληρωμένη γνώση όλων των ιστορικών γεγονότων που έχουν μεσολαβήσει και πως το καθένα είχε αντίκτυπο στο συγκεκριμένο τοπίο.

Πολιτιστική Κληρονομιά

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της συνθήκης για την Παγκόσμια Φυσική και Πολιτιστική Κληρονομιά της UNESCO, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση της στις 16 Νοεμβρίου 1972. με τον όρο «πολιτιστική κληρονομιά» εννοούνται έργα του ανθρώπου και της φύσης που αξίζουν να διατηρηθούν και να προστατευθούν. (Μπεριάτος & Παπαγεωργίου 2012)

Η πολιτιστική κληρονομία περιλαμβάνει φυσικά τοπία (βιοποικιλότητα), τον απτό πολιτισμό όπως έργα τέχνης, κτίρια και βιβλία και τέλος τον άυλο πολιτισμό όπως παραδόσεις και έθιμα των λαών, τα οποία προσπαθούμε να διατηρήσουμε στο παρόν για να επωφεληθούν και επόμενες γενιές στο μέλλον. Με άλλα λόγια, με τον όρο «πολιτιστική κληρονομιά» εννοούνται όλα εκείνα τα υλικά και άυλα τεκμήρια της πολιτιστικής ταυτότητας των κοινωνιών που έζησαν ή ζουν ακόμη και τα οποία αξίζουν και απαιτούν ορθή διαχείριση για τη διατήρησή τους. (Βαλανίδου, 2008)

Πολιτικές, ρυθμίσεις και συμβάσεις σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο

Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί έναν πολύ σημαντικό τομέα δράσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και υπάρχουν κάποιοι βασικοί κανονισμοί και οδηγίες οι οποίοι είναι οι εξής. (Η. Μπεριάτος & Μ. Παπαγεωργίου, 2012):

- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 3911/92 του Συμβουλίου της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1992 σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών
- Οδηγία 93/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15^{ης} Μαρτίου 1993 σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν παράνομα απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους μέλους
- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 752/93 της Επιτροπής της 30^{ης} Μαρτίου 1993, περί διατάξεων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 3911/92 του Συμβουλίου της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1992, σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών
- Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1526/98 της Επιτροπής της 16^{ης} Ιουλίου 1998 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ αριθ. 752/93, περί διατάξεων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 3911/92 του Συμβουλίου σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών

Επίσης, σε ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά και στο πλαίσιο Διεθνών Οργανισμών (ΟΗΕ, UNESCO, Συμβούλιο της Ευρώπης) αξίζει να

αναφερθούν οι ακόλουθες συμβάσεις και διακηρύξεις (Τσαμαντάκης, 2005 & Μπεριάτος, 2009) :

- Χάρτα της Βενετίας (1964)
- Σύμβαση για τα μέσα απαγόρευσης και παρεμπόδισης της παράνομης εισαγωγής και μετάβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών (1970)
- Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (1972)
- Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975)
- Διάσκεψη του Ελσίνκι (1975)
- Χάρτα του ICOMOS για τον Πολιτιστικό Τουρισμό (1976)
- Σύσταση για τη Διαφύλαξη και το Σύγχρονο Ρόλο των Ιστορικών Περιοχών (1976)
- Σύμβαση της Γρανάδας (1985)
- Διεθνής Χάρτα για την προστασία των Ιστορικών Πόλεων (1987)
- Διεθνή Κείμενα για τον Τουρισμό και τον Πολιτισμό (2004)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο (2000)

Προγράμματα χρηματοδότησης από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους

Υπάρχουν διάφορα προγράμματα και πρωτοβουλίες για την χρηματοδότηση δράσεων προστασίας και διαχείρισης της μνημειακής κληρονομιάς :

- Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER+, με επιλέξιμα έργα για την ανάδειξη της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της υπαίθρου
- Η κοινοτική πρωτοβουλία URBAN II με επιλέξιμα έργα για τη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς
- Η κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG III με επιλέξιμα έργα για τη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς

- Δράσεις στα πλαίσια συνεργασίας με το Συμβούλιο της Ευρώπης (πχ Θεσμός Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς) (Καταπίδη, 2009)
- Το ευρωπαϊκό πρόγραμμα “Πολιτισμός” 2007 – 2013 (με περιορισμένες δυνατότητες και προϋπολογισμό και δυνατότητα συμμετοχής όλων και κρατών της Ευρώπης)
- Το θεματικό πρόγραμμα “Euromed Heritage” χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Τσαμαντάκης, 2005)
- Το ΕΤΕΡΠΣ (Ειδικό Ταμείο Εφαρμογής Ρυθμιστικών και Πολεοδομικών Σχεδίων)
- Το ΤΑΠ ή πρώην ΤΑΠΑ (Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων)

Παγκόσμιοι οργανισμοί για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς

Για την ορθή διαχείριση και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν δημιουργηθεί παγκόσμιοι οργανισμοί οι οποίοι χαράσσουν κατευθυντήριες πολιτικές, που πρέπει να ακολουθεί κάθε κράτος. Οι οργανισμοί αυτοί είναι διακυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί (Τσαμαντάνης, 2005) και οι σημαντικότεροι είναι :

- UNESCO (Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό). Ο ρόλος της δεν έχει μόνο κανονιστικό αλλά και επιχειρησιακό χαρακτήρα, προσφέροντας βοήθεια στις διάφορες χώρες για την αποκατάσταση και συντήρηση των μνημείων τους, τόσο από άποψη επιστημονικών όσο και τεχνικών πληροφοριών (Τσαμαντάκης, 2005)
- ICCROM (Διεθνές Κέντρο για την Μελέτη της Συντήρησης και της Αποκατάστασης των Πολιτιστικών Αγαθών). Ιδρύθηκε το 1959 και κατέχει έναν συμβουλευτικό και έναν εκπαιδευτικό ρόλο για τις τεχνικές αναστύλωσης, για τα εγγεγραμμένα μνημεία και τοπία στον κατάλογο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

- OWHC (Οργανισμός Πόλεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς). Ιδρύθηκε το 1993 και σήμερα δραστηριοποιείται σε 227 πόλεις. Πρόκειται για έναν οργανισμό που οι δράσεις του επικεντρώνονται στην προσπάθεια εφαρμογής της Σύμβασης της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, συμπεριλαμβάνοντας και την εκπαίδευση των τοπικών αρχών.
- ICAHM (Διεθνής επιτροπή για την διαχείριση της αρχαιολογικής κληρονομιάς). Η ICAHM συμβουλεύει το ICOMOS για την επιτροπή παγκόσμιας κληρονομιάς για θέματα διαχείρισης των αρχαιολογικών χώρων και των τοπίων.
- WMF (Παγκόσμιο Ταμείο Μνημείων). Το συγκεκριμένο ταμείο προσφέρει οικονομική βοήθεια για ζημιές που προκλήθηκαν από φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές και παράλληλα οι δράσεις του σχετίζονται με την εκπαίδευση των τοπικών αρχών και των σχετικών φορέων και παρέχουν οικονομική και τεχνική υποστήριξη για την διατήρηση μεγάλων κτιρίων και εκτάσεων σε συνεργασία με τοπικούς εταίρους.
- ICOMOS (Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Χώρων): Αποτελεί μια διεθνή μη κυβερνητική οργάνωση επαγγελματιών και εστιάζει στην προστασία των μνημείων και των ιστορικών τόπων παγκοσμίως.
- IUCN (Παγκόσμια Ένωση για την Συντήρηση): Η συγκεκριμένη οργάνωση παρέχει αναφορές για την κατάσταση συντήρησης των μνημείων που είναι εγγεγραμμένα στον Κατάλογο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Αρμόδιοι φορείς και θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα οι κυριότεροι φορείς που ασκούν πολιτική και ευθύνονται για την προστασία και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι (Μπεριάτος & Παπαγεωργίου, 2012):

- Υπουργεία Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ – πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ)

- Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠΠΟΤ)
- Εφορίες Κλασικών και Προϊστορικών Αρχαιοτήτων – Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και Νεοτέρων Μνημείων

Πιο αναλυτικά, στην δικαιοδοσία του ΥΠΠΟΤ υπάγονται όλα τα αρχαία μνημεία (κινητά και ακίνητα) όλων των εποχών ως και το 1830 καθώς και τα περισσότερα μνημεία μετά το 1830. Στη δικαιοδοσία του ΥΠΕΚΑ υπάγονται τα Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΤΙΦΚ), οι παραδοσιακοί οικισμοί, τα διατηρητέα κτίρια καθώς και άλλες μνημειακές κατασκευές – παραδοσιακά στοιχεία του δομημένου περιβάλλοντος όπως παραδοσιακές κρήνες, καλντερίμια, γεφύρια και άλλα. (Μπεριάτος. 2009)

Εκτός από τα παραπάνω Υπουργεία, σε εθνικό επίπεδο δουν παράλληλα και διάφοροι άλλοι εγχώριοι οργανισμοί που συμβάλλουν στην κατεύθυνση της προστασίας, ανάδειξης και διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς με τους σημαντικότερους να αποτελούν : οι σχετικές Εφορείες αρχαιοτήτων και νεοτέρων μνημείων, οι Περιφερειακές αρχές, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης Α' και Β' βαθμού, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (ΤΕΕ), και οι νυν γραμματείες Μακεδονίας και Θράκης και Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής.

Διακρίσεις Μνημείων

Τα πολιτιστικά μνημεία μπορούν να ταξινομηθούν με βάση διαφορετικά κριτήρια : το χρόνο δημιουργίας, τον τόπο δημιουργίας, τη σημασία και το είδος τους. Ωστόσο για περισσότερη ευκολία έχει γίνει μια ταξινόμηση ανά χρονολογικές φάσεις της ιστορίας.

Χρονική Περίοδος	Είδη (κατηγορίες) Μνημείων
Προϊστορική Εποχή	Κατοικίες, Ανάκτορα, Οχυρώσεις, Διοικητικά κτήρια, Λατρευτικά Μνημεία, Ταφικά μνημεία, Υποδομές, Μνημεία

	Εμπορικής και Βιοτεχνικής Δραστηριότητας
Αρχαία Εποχή	Κατοικίες, Ανάκτορα, Οχυρώσεις, Διοικητικά κτήρια, Λουτρά, Λατρευτικά Μνημεία, Αναμνηστικά - Διακοσμητικά Μνημεία, Ταφικά μνημεία, Υποδομές, Αθλητικές Εγκαταστάσεις, Θέατρα και ωδεία, Μνημεία Εμπορικής και Βιοτεχνικής Δραστηριότητας
Βυζαντινή Εποχή	Κατοικίες, Οχυρώσεις και Κάστρα, Λουτρά, Λατρευτικά Μνημεία, Υποδομές
Νεότερη Εποχή	Κατοικίες, Οχυρώσεις, Διοικητικά κτήρια, κτήρια Παιδείας και Πολιτισμού, Λουτρά, Λατρευτικά Μνημεία, Αναμνηστικά - Διακοσμητικά Μνημεία, Δίκτυα Υποδομών, Ταφικά μνημεία, Αθλητικές Εγκαταστάσεις, Θέατρα και ωδεία, Μνημεία Εμπορικής και Βιοτεχνικής Δραστηριότητας, Κοινωφελή Ιδρύματα, Κινηματογράφοι

Πηγή : Μπεριάτος & Παπαγεωργίου, 2012

Πέρα από τις παραπάνω κατηγοριοποιήσεις, βάση της νομοθεσίας Ν. 3028/2002 προβλέπεται η ακόλουθη διάκριση των μνημείων :

Ακίνητα Μνημεία (άρθρο 6)

α) Αρχαία ακίνητα μνημεία : που χρονολογούνται ως και το 1830

β) Νεότερα ακίνητα μνημεία : που είναι μεταγενέστερα του 1830 και ειδικότερα :

β1)μεταγενέστερα του 1830 και προγενέστερα των 100 τελευταίων ετών

β2)της περιόδου των 100 τελευταίων ετών

Κινητά Μνημεία (άρθρο 20)

α)αρχαία κινητά μνημεία : που χρονολογούνται ως και το 1830 και ειδικότερα :

α1)μνημεία που χρονολογούνται ως και το 1453 και

α2)μνημεία μεταγενέστερα του 1453 που χρονολογούνται ως και το 1830

β)νεότερα κινητά μνημεία : που είναι μεταγενέστερα του 1830 και ειδικότερα :

β1)μεταγενέστερα του 1830 και προγενέστερα των 100 τελευταίων ετών και

β2)της περιόδου των 100 τελευταίων ετών

Όσον αφορά το ισχύον θεσμικό πλαίσιο σημαντικό είναι να αναφερθούν οι παρακάτω νόμοι:

- Νόμος 1103/80 με τον οποίο κυρώνεται η διεθνής σύμβαση της UNESCO (1970) για την παρεμπόδιση της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών (ΦΕΚ 2977/Α/29 Δεκεμβρίου 1980)
- Νόμος 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα (ΦΕΚ 25/Α/4 Μαρτίου 1993)
- Νόμος 2831/2000 ο οποίος συμπλήρωσε το άρθρο 4 του Ν. 1577/1985 Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός και άλλες πολεοδομικές διατάξεις στον οποίο ορίζονται ρυθμίσεις για τους

παραδοσιακούς οικισμούς και τα διατηρητέα κτίρια (ΦΕΚ 140/Α/13 Ιουνίου 2000)

- Νόμος 3028/02, για την προστασία των αρχαιοτήτων και της εν γένει Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΦΕΚ 153/Α/28 Ιουνίου 2002)
- Νόμος 3348/05 για την κύρωση της σύμβασης Unidroit για τα κλαπέντα ή παρανόμως εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά (ΦΕΚ 144/Α/23 Ιουνίου 2005)
- Νόμος 3525/07 για την Πολιτιστική Χορηγία (ΦΕΚ 16/Α/ 26 Ιανουαρίου 2007)

Ο σημαντικότερος από αυτούς τους νόμους είναι ο Ν. 3028/2002, αφού αποτέλεσε την πρώτη ολοκληρωμένη και συστηματική προσέγγιση προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το προγενέστερο νομοθετικό πλαίσιο και ειδικότερα ο κωδικοποιημένος νόμος ΚΝ 5351 του 1932 (Περί Αρχαιοτήτων) διακρίνονταν για την αποσπασματικότητα και την παλαιότητα του και δημιουργούσε συχνά σύγχυση ακόμα και στον χώρο της νομολογίας. Ωστόσο, με τον Νόμο του 2002 διευρύνθηκε σημαντικά η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς (υλικά και άυλα πολιτιστικά αγαθά), προσδιορίστηκε χωρικά και χρονικά το καθεστώς προστασίας, εισήχθησαν νέες αρχές για τη διαφύλαξη του ελληνικού πολιτισμού (αρχή ισότιμης αντιμετώπισης, αρχή της κοινωνικής διάστασης, αρχή του εμπλουτισμού της προστασίας κ.α), ενώ παράλληλα η μνημειακή – πολιτιστική κληρονομιά απέκτησε και χωρική διάσταση (οριοθέτηση αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών τόπων, διατήρηση των μνημείων στον χώρο τους) (Καρύμπαλη, 2004)

Κατευθύνσεις για την ανάδειξη και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς

Δεδομένης της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας και την επιτακτική ανάγκη για την προστασία και ανάδειξη της, σημαντικό ρόλο καλείται να διαδραματίσει ο χωροταξικός σχεδιασμός, ο οποίος

θα συμβάλει στην ορθολογική και αειφορική διαχείρισή της. Με κύριο στόχο τη ενίσχυση της ταυτότητας και της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας του κάθε τόπου και λειτουργώντας ως αφετηρία ένταξης της πολιτιστικής κληρονομιάς στα νέα αστικά τοπία. Για να υπάρξουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, ο χωροταξικός σχεδιασμός θα πρέπει να κινηθεί ταυτόχρονα σε τρία επίπεδα/κλίμακες : την εθνική, την περιφερειακή και την τοπική. (Μπεριάτος, 2012)

α)Κατευθύνσεις σχεδιασμού σε εθνική κλίμακα

Έχοντας ως γνώμονα όλα τα παραπάνω οι βασικές κατευθύνσεις σε εθνική κλίμακα είναι οι ακόλουθες :

- Ιεράρχηση/διαβάθμιση των τόπων πολιτιστικής κληρονομιάς σε κυρίαρχους και δευτερεύοντες πόλους
- Δικτύωση πόλων πολιτιστικής κληρονομιάς
- Σύνδεση κυρίαρχων πολιτιστικών πόλων με γειτονικά πολιτιστικά κέντρα
- Εξασφάλιση επαρκούς προσβασιμότητας μέσω κατάλληλων δικτύων μεταφοράς

Στόχος των παραπάνω κατευθύνσεων είναι η δημιουργία ενός πολιτιστικού συστήματος, με πόλους διεθνούς και παγκόσμιας εμβέλειας που θα ενισχυθούν με υψηλών προδιαγραφών πολιτιστικές υποδομές. Ωστόσο, για να μπορέσει να λειτουργήσει αποδοτικά το παραπάνω εγχείρημα, θα πρέπει μεταξύ των πόλων και των γειτονικών αστικών κέντρων να υπάρξει υποστήριξη με περισσότερα είδη μεταφορικών υποδομών.

β)Κατευθύνσεις στην τοπική – περιφερειακή κλίμακα

Πέραν όμως της εθνικής κλίμακας, ο ρόλος του χωροταξικού σχεδιασμού γίνεται ακόμα πιο χρήσιμος στην τοπική-περιφερειακή κλίμακα. Συγκεκριμένα, εκτός από τις Ζώνες Προστασίας Α' και Β' που

Θεσπίστηκαν με τον Ν. 3028/02, ο χωροταξικός σχεδιασμός σε αυτή την κλίμακα πρέπει να συμπεριλαμβάνει :

- Δημιουργία τοπικών πολιτιστικών διαδρομών
- Ένταξη των πολιτιστικών μνημείων στην ευρύτερη περιοχή
- Αναδιάρθρωση των χρήσεων γης στα πολιτιστικά περιβάλλοντα

Απαραίτητη κρίνεται η δημιουργία τοπικών πολιτιστικών διαδρομών οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν είτε ομοιογενή μνημεία, δηλαδή βάσει χρονολογίας ή μορφολογίας είτε ετερογενή μνημεία, αν λόγου χάρη μια περιοχή περιλαμβάνει ποικιλία μνημείων από διαφορετικές χρονολογικές περιόδους. Με τη δημιουργία των εν λόγω διαδρομών, αυτονόητη είναι και η δημιουργία κατάλληλου δικτύου σύνδεσης τους είτε με οδικό δίκτυο, είτε με εναλλακτικούς τρόπους διασύνδεσης όπως τρενάκια ή ποδηλατοδρόμους.

Επιπλέον, απαραίτητη θεωρείται η ένταξη των πολιτιστικών μνημείων στην ευρύτερη περιοχή, στις ανάγκες ή στον προγραμματισμό των δραστηριοτήτων της τοπικής κοινωνίας και η διασύνδεση τους με γειτονικούς τουριστικούς πόλους αλλά και με περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Τέλος, ο σχεδιασμός οφείλει την αναδιάρθρωση των χρήσεων γης και τον έλεγχο τους γύρω από τις περιοχές που περιλαμβάνουν πολιτιστική κληρονομιά, καθώς απαιτούνται αρκετοί περιορισμοί στον περιβάλλοντα χώρο τους, τόσο εντός όσο και εκτός του αστικού ιστού.

Προβλήματα και προοπτικές σε περιοχές με πολιτιστική κληρονομιά

Στη σημερινή Ελλάδα η προστασία και διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς υστερεί σε μεγάλο βαθμό. Κατ' αρχήν πρέπει να τονιστεί πως η πολιτιστική κληρονομιά κάθε τόπου αποτελεί την ταυτότητα του. Σήμερα παρατηρείται μια αυξανόμενη διεθνοποίηση η οποία ενισχύεται από τις συνεχείς μεταναστεύσεις πληθυσμών από τις χώρες τις ανατολής, στις δυτικές και πιο αναπτυγμένες χώρες δημιουργώντας έτσι

μια μεγάλη ετερογένεια στις ευρωπαϊκές πόλεις. Αυτή η ετερογένεια ενισχύεται και από την ύπαρξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία με τις πολιτικές που ακολουθεί σε διάφορους τομείς (κοινό νόμισμα, εξωτερική πολιτική, περιφερειακή πολιτική), καθιστά την έννοια της εθνικής ταυτότητας των κοινωνιών αποδυναμωμένη.

Όσον αφορά κυρίως τον Ελλαδικό χώρο το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να χαρακτηριστεί ανεπαρκές. Οι σχετικοί και εμπλεκόμενοι φορείς δεν είναι ευέλικτοι και σε πολλές περιπτώσεις παρατηρείται επικάλυψη των αρμοδιοτήτων των φορέων. Σημαντικό είναι να αναφερθεί και το χαμηλό επίπεδο τεχνογνωσίας και εξειδικευμένου επιστημονικού δυναμικού.

Τέλος, παρατηρείται χαμηλός βαθμός ευαισθησίας των πολιτών και των φορέων (τοπικών, περιφερειακών, κεντρικών), γεγονός που προκύπτει από την ελλιπή ενημέρωση και ευαισθητοποίησή τους.

Το συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας βασίζεται στην πλούσια ιστορία της και στην μεγάλη πολιτιστική κληρονομιά που διαθέτει, η οποία σήμερα δεν έχει αξιοποιηθεί όπως της αρμόζει. Σήμερα ερχόμαστε σε επαφή με μια νέα πραγματικότητα, τα κύρια χαρακτηριστικά της οποίας είναι η πολιτισμική παγκοσμιοποίηση, ο ανταγωνισμός των χωρών, οι νέες μορφές αστικού τουρισμού. Από όλα τα παραπάνω καταλήγουμε στην αναγκαιότητα ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς του Ελλαδικού χώρου και στην επιτακτική ανάγκη ανταπόκρισης στις νέες προκλήσεις που έχουν δημιουργηθεί.

Οι κυριότεροι στόχοι που πρέπει να τεθούν είναι :

- Η ενίσχυση των νέων μορφών αστικού τουρισμού, στη βάση ότι η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί ένα σύνολο στοιχείων της χωρικής μορφολογίας του παρελθόντος, τα οποία διατηρούνται και υπάρχουν πιθανότατα εδώ και αιώνες, ξεφεύγοντας από το “καθημερινό” οπτικό περιβάλλον που μπορεί να έχει κάποιος.

- Η αύξηση των επενδυτικών κεφαλαίων για έρευνα και έργα ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Η ίδρυση ειδικών ερευνητικών κέντρων, πανεπιστημιακών τμημάτων και ειδικών σεμιναρίων για την αναβάθμιση του επιπέδου τεχνογνωσίας και την ύπαρξη ειδικευμένου επιστημονικού δυναμικού.
- Η ενημέρωση και ο εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου με σκοπό να προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα.
- Αποσαφήνιση των αρμοδιοτήτων των φορέων.
- Ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των πολιτών σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω εντύπων, ηλεκτρονικών μέσων και σεμιναρίων.

Είναι γεγονός ότι μέχρι σήμερα στην χώρα μας η πολιτιστική κληρονομιά δεν έχει τύχει ανάλογης προσοχής στο επίπεδο της σύνταξης και εφαρμογής των περιφερειακών αναπτυξιακών προγραμμάτων και χωροταξικών σχεδίων. Υπάρχει άμεση ανάγκη νέας προσαρμογής όλων των εμπλεκόμενων και αναθεώρηση των νομοθετικών πλαισίων. Αυτό όμως προϋποθέτει πολλές και ριζικές αλλαγές σε πολιτικό επίπεδο καθώς και σε επίπεδο συμπεριφορών και νοοτροπίας.

Η περίπτωση του κάστρου των Ιωαννίνων

Εκτός από τον Ν.3028/2002 (ΦΕΚ 153 Α΄) «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» ο οποίος καθορίζει το πλήρες και συστηματικό πλαίσιο διατάξεων για την άσκηση της προστασίας των πολιτιστικών αγαθών και ορίζει και περιγράφει το περιεχόμενο και την έννοιά τους, για την περίπτωση του κάστρου των Ιωαννίνων έχει θεσπιστεί πολύ νωρίτερα το ΦΕΚ δ 605/ 2-10-89, το οποίο το ορίζει ως παραδοσιακό τμήμα της πόλης των Ιωαννίνων (ν. Ιωαννίνων) και καθορίζει τους ειδικούς όρους και τους περιορισμούς δόμησης αυτού.

Ο εν λόγω νόμος καθορίζει τους όρους και περιορισμούς δόμησης των οικοπέδων που βρίσκονται μέσα στα όρια του παραδοσιακού τμήματος της πόλης των Ιωαννίνων. Επιπλέον μετά την έγκριση της θέσης του κτιρίου στο οικόπεδο, επιβάλλονται από την Επιτροπή Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού ελέγχου επιπλέον περιορισμοί ως προς την μορφή και τον όγκο των κτιρίων σύμφωνα με τον παραδοσιακό χαρακτήρα της περιοχής και του κάστρου. Τέλος, κάθε εργασία που αφορά τη διαμόρφωση, την τροποποίηση ή την ανάπλαση των κοινόχρηστων χώρων (δρόμων – πλατειών, κρηπιδωμάτων κ.λπ.) να εκτελείται με τρόπο προσαρμοζόμενο στα παραδοσιακά πρότυπα.

Β' Μέρος

Ένταξη περιοχής μελέτης στο ευρύτερο περιβάλλον

Η ετυμολογία της ονομασίας της πόλης

Στόχος της παρούσας ενότητας είναι η προσέγγιση της ετυμολογίας του ονόματος της πόλης, κάνοντας μια μικρή ιστορική αναδρομή χωρίς να καταλήγει ακριβώς στο πως προέκυψε αυτό αλλά παραθέτοντας κάποιες ιστορικές απόψεις.

Μέχρι σήμερα έχουν γραφτεί και ειπωθεί πολλά για την ετυμολογία αλλά και για την αρχική ονομασία της πόλης των Ιωαννίνων, με τους ιστορικούς να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην προσπάθεια να υπάρξει μια σαφής, ευρέως αποδεκτή, επιστημονική τοποθέτηση για τον προσδιορισμό της.

Σήμερα, στην ελληνική γλώσσα χρησιμοποιούνται οι τύποι «Ιωάννινα» «Γιάννενα» ή «Γιάννινα» όπως αποκαλούνται από τους ντόπιους, και οι κάτοικοι ονομάζονται «Γιαννιώτες» ή «Ιωαννίτες».

Υπάρχει μια ποικιλία απόψεων, προβληματισμών και προσεγγίσεων που αφορούν στην προέλευση και στη σημασία του τοπωνυμίου της πόλης. Πολλοί είναι αυτοί που παραδέχονται ότι η πόλη των θρύλων και των παραδόσεων οφείλει το όνομα της στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη που βρισκόταν σύμφωνα με την παράδοση, εκεί που σήμερα στο κάστρο των Ιωαννίνων υψώνεται το τζαμί του Ασλάν Πασά. Υποστηρίζεται ακόμη, πως η ονομασία της προέρχεται από το όνομα κάποιου βυζαντινού αυτοκράτορα, η αξιωματούχου που αποτελούσε τον κτήτορα της πόλης και ονομαζόταν Ιωάννης. Ακόμη μια παραδοχή είναι ότι η πόλη οφείλει το όνομα της σε κάποια Ιωάννινα ή Ιωαννίνη αρχόντισσα του μεσαιώνα χάρη της οποίας χτίσθηκε ή ονομάστηκε η πόλη.

Ο ιστορικός Προκόπιος στο έργο του « Περί Δεσπότης Ιουστινιανού κτισμάτων », αναφέρει : «... Υπήρχε και μια αρχαία πόλη εδώ, σε μια

περιοχή με πολλά νερά, με ονομασία που της δόθηκε για να ταιριάζει με το τοπίο στο οποίο ήταν κτισμένη. Η πόλη αυτή πάντοτε ονομαζόταν Εύροια. Όχι μακριά απ αυτήν την Εύροια απλώνεται μια λίμνη, στο μέσο της οποίας δεσπόζει ένας χερσονησίζων λόφος και διακόπτεται η λίμνη τόσο λίγο, όσο είναι αναγκαίο για να απομείνει μια στενή λωρίδα γης, που χρησιμεύει για πέρασμα. Εδώ σ αυτόν τον τόπο ο βασιλιάς μετέφερε και εγκατέστησε τους κατοίκους της Ευροίας και έχτισε πόλη πάρα πολύ οχυρή...» .

Πολλοί ιστορικοί ασχολήθηκαν με αυτή την ιστορία της πόλης, και οδηγήθηκαν στο συμπέρασμα ότι η ίδρυση και η οχύρωση της ανάγεται στα χρόνια του Ιουστινιανού Α', αφού η τοποθεσία που περιγράφει ο Προκόπιος, θυμίζει την περιοχή της λίμνης των Ιωαννίνων.

Μια άλλη παραδοχή που συναντάμε, είναι ότι η ονομασία είναι σλάβικη και προέρχεται από τον κτήτορα της πόλης που ονομάζονταν Γιαν, ή Γιάννης, με τον αρχικό τύπο της να είναι «Γιανίνα», που στην συνέχεια εξελληνίστηκε σε Ιωάννινα. Ορισμένοι ακόμη ετυμολογούν το όνομα της πόλης από την αραβική λέξη *aynan*, με αρχική σημασία «οι οφθαλμοί» που μεταφορικά σημαίνει «οι άρχοντες», «οι πρόκριτοι».

Οι υπόλοιπες ετυμολογικές απόψεις που έχουν διατυπωθεί ανά καιρούς, είναι ιδιαίτερα αδύναμες, ή ακόμα και ασύμφωνες με τα ιστορικά δεδομένα και τους γλωσσολογικούς κανόνες.

Πάντως ακόμα και σήμερα παραμένει αναπάντητο το ερώτημα από πού προέρχεται η ονομασία της πόλης, γιατί ονομάστηκε έτσι, και ποια από τις παραπάνω παραδοχές είναι τελικά αυτή που διαμόρφωσε το όνομα της πόλης όπως την ξέρουμε σήμερα.

Γεωγραφική Θέση της περιοχής των Ιωαννίνων

Η περιφέρεια Ηπείρου που αποτελεί μια ορεινή περιφέρεια στην βορειοδυτική μεθόριο της χώρας και ο νομός Ιωαννίνων αποτελεί έναν από τους τέσσερις, αλλά και τον μεγαλύτερο νομό της. Καταλαμβάνει το

βορειοανατολικό τμήμα της και αποτελεί ακριτικό νομό της χώρας. Ανατολικά συνορεύει με τους νομούς Κοζάνης και Τρικάλων, βόρεια με την Αλβανία και δυτικά με τους νομούς Άρτας και Πρεβέζης.

Χάρτης 1_ Ο νόμος Ιωαννίνων σε σχέση με την Ελλάδα
Πηγή : www.google.gr

Τα Ιωάννινα είναι η πρωτεύουσα και η μεγαλύτερη πόλη του Νομού Ιωαννίνων και της Ηπείρου και βρίσκεται στην ομώνυμη κοιλάδα, μήκους 37 χιλιομέτρων, μέγιστου πλάτους 13 χιλιόμετρα. Τοποθετημένη στο κέντρο της Ηπείρου κατακλυσμένη από ψηλά βουνά και με υψόμετρο από την επιφάνεια της θάλασσας 484 μέτρα. Ο ευρύτερος ηπειρωτικός χώρος ορίζεται στα ανατολικά από την Πίνδο, δυτικά από το Ιόνιο πέλαγος, νότια από τον Αμβρακικό κόλπο και βόρεια από τα ορεινά μέρη της περιοχής του Αργυρόκαστρου. Κατανοούμε λοιπόν πως ο ηπειρωτικός χώρος είναι αυστηρά οριοθετημένος και αποτελεί μια διακεκριμένη χωροταξική περιφέρεια και όλα τα παραπάνω φυσικά γεωγραφικά σύνορα δεν επιτρέπουν την εύκολη επικοινωνία του με τις γειτνιάζουσες περιφέρειες του. Παρ' όλα αυτά, κατέχει συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τις άλλες περιφέρειες της Ελλάδας, αποτελώντας πύλη εισόδου και εξόδου στα Βαλκάνια και την Μεσόγειο αλλά και διατηρώντας μια ξεχωριστή αυτοτέλεια με ιδιαίτερα φυσικά και ανθρωπογενή χαρακτηριστικά της. Η ιδιότητα αυτή της " απομόνωσης " έδωσε στην πόλη τον χαρακτήρα και την εικόνα που έχει σήμερα. Οι παραπάνω συνθήκες δικαιολογούν την ύπαρξη ανθρώπινης

δραστηριότητας στο λεκανοπέδιο ήδη από την Ανώτερη Παλαιολιθική Περίοδο, αφού μπορούσε να αποτελέσει ένα αυτόνομο και αυτόνομο τόπο, χωρίς να στερεί τίποτα από τους κατοίκους του.

Χάρτης 2_ Διοικητική Διάρθρωση Περιφέρειας Ηπείρου
Πηγή : www.google.gr

Μορφολογία Εδάφους

Ορεινοί Όγκοι και Πεδινές Περιοχές

Τα κυριότερα μορφολογικά χαρακτηριστικά που προσδίδουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του ανάγλυφου, είναι οι ψηλές επιμήκεις οροσειρές με κυριότερη και πιο γνωστή αυτή της Πίνδου, και οι στενές κοιλάδες. Μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τις πεδινές περιοχές του νομού γενικότερα, ασημαντες, αφού καταλαμβάνουν μόνο το 3,3 % της συνολικής του επιφάνειας. Όμως ανάμεσα στις οροσειρές τους

δημιουργούνται οροπέδια με σημαντικότερο αυτό των Ιωαννίνων, στο οποίο βρίσκεται και φημισμένη λίμνη Παμβώτιδα (22 τ. χλμ).

Ο ορεινός όγκος του νομού συγκροτείται κυρίως από ασβεστόλιθους και φλύσχη, που ευνοούν την δημιουργία ενδιαφερόντων σχηματισμών και σπηλαίων, όπως το σπήλαιο των Ιωαννίνων και των Πραμάντων. Μεταξύ των ορεινών όγκων δημιουργούνται μικρές εύφορες πεδιάδες, μακρόστενες κοιλάδες και απότομα φαράγγια όπως αυτό του Αώου και η περίφημη χαράδρα του Βίκου.

Υδρολογικά Στοιχεία

Λίμνη

Ο πλούτος του υγρού στοιχείου αποτελεί χαρακτηριστικό του λεκανοπεδίου των Ιωαννίνων και πιθανότατα συντέλεσε στην απόφαση της δημιουργίας του οικισμού. Η λίμνη Παμβώτιδα, που σημαίνει τροφοδότρια είναι ένα οργανωμένο οικοσύστημα – υγροβιότοπος, η οποία εφάπτεται στην βορειοανατολική πλευρά της με το βουνό Μιτσικέλι. Έχει μήκος περίπου 7,5 χιλιόμετρα, πλάτος 5 και βάθος περίπου 3-9 μέτρα. Παλιότερα υπήρχε και μια δεύτερη λίμνη - έλος, αυτή της Λαψίστας η οποία αποξηράθηκε και δόθηκε για γεωργική γη.

Η Παμβώτιδα αποτελεί μια από τις αρχαιότερες λίμνες παγκοσμίως με ηλικία 7 εκατομμυρίων ετών και ενταγμένη στο δίκτυο NATURA 2000 λόγω των σημαντικών ειδών πανίδας και χλωρίδας που φιλοξενεί.

Εικόνα 1_ Άποψη της πόλης από το βουνό Μιτσικέλι

Πηγή : www.laketour.gr

Γενικότερα ο νομός διασχίζεται από πλούσιους σε νερά ποταμούς και με σταθερή παροχή, γεγονός που οφείλεται στις πολύ συχνές βροχοπτώσεις και στην τροφοδοσία τους από σπήλαια της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα τον νομό διαρρέουν ο Άραχθος, ο Αώος, ο Βοϊδομάτης, ο Καλαμάς, ο Λούρος και ο Αχέροντας που πηγάζουν από τους ορεινούς όγκους της περιοχής.

Κλίμα

Το κλίμα του νομού Ιωαννίνων που χαρακτηρίζεται ως υγρό και τραχύ, επηρεάζεται κυρίως από το ανάγλυφο του εδάφους και το υψόμετρο με αποτέλεσμα να επικρατούν χαμηλές θερμοκρασίες αλλά και πολύ συχνές βροχοπτώσεις, που θεωρούνται οι μεγαλύτερες στην Ελλάδα. Ως μέση θερμοκρασία Ιανουαρίου έχει σημειωθεί η $6,1^{\circ}\text{C}$, η απολύτως ελάχιστη είναι $-9,9^{\circ}\text{C}$, ενώ η υψηλότερη καταγεγραμμένη τους καλοκαιρινούς μήνες είναι 40°C . Υψηλά διαπιστώνονται και τα επίπεδα της υγρασίας καθώς και της νέφωσης.

Πληθυσμιακή Σύνθεση

Με την εφαρμογή του προγράμματος Καλλικράτης η Περιφερειακή ενότητα Ιωαννίνων προέκυψε με 8 νέους δήμους : Ιωαννιτών, Ζαγορίου, Κόνιτσας, Πωγωνίου, Βορείων Τζουμέρκων, Μετσόβου, Δωδώνης και Ζίτσας. Ο δήμος Ιωαννιτών με έδρα τα Ιωάννινα αποτελείται από τους πρώην δήμους Ιωαννιτών, Ανατολής, Περάματος, Παμβώτιδας, Μπιζανίου και την πρώην κοινότητα νήσου Ιωαννίνων.

Πίνακας 1- Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά της Π.Ε Ιωαννιτών

ΕΤΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
1951	153.748
1961	155.326
1971	134.688
1981	147.304
1991	185.142
2001	161.027
2011	167.901

(Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ– ίδια επεξεργασία)

Μελετώντας τον πίνακα των πληθυσμιακών χαρακτηριστικών διαπιστώνουμε πως ο πληθυσμός της Π.Ε Ιωαννιτών παρουσιάζει σημαντικές αυξομειώσεις οι οποίες οφείλονται σε συγκεκριμένα γεγονότα. Μια σημαντική μείωση του πληθυσμού από το 1961 στο 1971 οφείλεται πιθανόν στην συμμετοχή του πληθυσμού στο μεταναστευτικό ρεύμα εκείνης της εποχής προς την Αμερική, την Αυστραλία, την Γερμανία και τον Καναδά λόγω της ανεργίας και της υποαπασχόλησης στην Ελλάδα. Τα πρώτα χρόνια όλοι σχεδόν οι μετανάστες πίστευαν ότι η παραμονή τους στο εξωτερικό θα ήταν προσωρινή και πως θα επέστρεφαν ξανά στην πατρίδα τους, αλλά τελικά με την πάροδο των χρόνων αφομοιώθηκαν από τις χώρες στις οποίες μετανάστευσαν.

Σε δεύτερη φάση παρατηρούμε μια μεγάλη αύξηση του πληθυσμού από το 1981 στο 1991 σχεδόν πάνω από 40.000. Μετά από μελέτη και διερεύνηση αποκαλύπτεται πως οι επίσημες στατιστικές, δηλαδή αυτές τις ΕΛ. ΣΤΑΤ, είναι παραπλανητικές, υπερεκτιμούν τον πληθυσμό των περιοχών και έρχονται σε αντίθεση με τα πληθυσμιακά στοιχεία που συλλέχθηκαν από την έρευνα πεδίου που έγινε στην περιοχή. Αυτές οι αποκλίσεις οφείλονται σε μια αρκετά γνώριμη συνήθεια των Ελλήνων να πηγαίνουν στον τόπο γέννησης και καταγωγής τους κατά την διάρκεια των απογραφών με σκοπό να καταγραφούν εκεί. Αυτή η συμπεριφορά υιοθετείται από τους λεγόμενους «αγροτικούς μετανάστες», οι οποίοι επιστρέφουν στα χωριά τους με σκοπό να διογκώσουν το επίσημο μέγεθος του πληθυσμού, ώστε να ενισχύσουν οικονομικά τις κοινότητες τους.

Καταλήγουμε λοιπόν, στο συμπέρασμα πως δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί το ακριβές πληθυσμιακό μέγεθος και σαφώς πως ο μόνιμος – χειμερινός πληθυσμός είναι μικρότερος από αυτόν που υποδεικνύουν οι επίσημες στατιστικές λόγω των «αγροτικών μεταναστών», όπως επισημάνθηκε παραπάνω. Ωστόσο, εκτιμάται ότι η διαφοροποίηση της απογραφής από τον πραγματικό πληθυσμό πρέπει να είναι μεγαλύτερη σε οικισμούς όπως το Συρράκο που αποδεδειγμένα ερειμώνεται το χειμώνα και μικρότερη στα ίδια τα Γιάννενα την πρωτεύουσα της Π.Ε.

Πίνακας 2 – Μόνιμος Πληθυσμός και Μεταβολές (1981-2011)

Διοικητική Διάρθρωση	Μόνιμος Πληθυσμός 1981	Μόνιμος Πληθυσμός 1991	Μόνιμος Πληθυσμός 2001	Μόνιμος Πληθυσμός 2011	Μεταβολές (%)		
					81 - 91	91 - '01	'01 - 11
Σύνολο Χώρας	9.729.350	10.259.900	10.964.020	10.787.690	5,20	6,40	-1,60
Περιφέρεια Ηπείρου	324.582	339.728	353.820	336.650	4,50	4,00	-5,10
Π.Ε Ιωαννίνων	147.304	158.193	170.239	167.400	6,90	7,10	-1,70

(Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ – ίδια επεξεργασία)

Ο παραπάνω πίνακας δείχνει πιο αναλυτικά, για την Π.Ε Ιωαννίνων, τις μεταβολές του μόνιμου πληθυσμού από το 1981-2011, τόσο σε σχέση με την Περιφέρεια Ηπείρου όσο και το σύνολο της χώρας. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι στην Π.Ε Ιωαννίνων φαίνεται να κατοικεί μόνιμα περίπου το 50% του πληθυσμού της Περιφέρειας Ηπείρου. Όσον αφορά τις ποσοστιαίες μεταβολές παρατηρείται από το 2001 στο 2011 μείωση του μόνιμου πληθυσμού και στα τρία μεγέθη, που μπορεί να είναι αποτέλεσμα οικονομικών επιλογών και συνθηκών.

Πίνακας 3 – Πληθυσμιακή Πυκνότητα (1981-2011)

Ο παρακάτω πίνακας μας δίνει πληροφορίες σχετικά με την έκταση και την αντίστοιχη πληθυσμιακή πυκνότητα.

Διοικητική Διαίρεση	Έκταση (τ. χλμ)	Πληθυσμιακή Πυκνότητα 1981	Πληθυσμιακή Πυκνότητα 1991	Πληθυσμιακή Πυκνότητα 2001	Πληθυσμιακή Πυκνότητα 2011
Σύνολο Χώρας	131.957,0 0	73,7	77,8	83,1	81,75
Περιφέρεια Ηπείρου	9.145,84	35,5	37,1	38,7	36,58
Π.Ε Ιωαννίνων	4.933,10	29,9	32,1	32,1	33,54

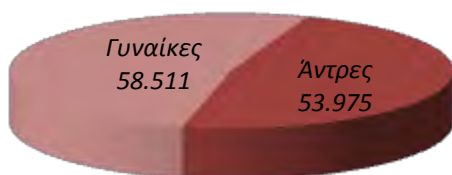
(Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ – ίδια επεξεργασία)

Πίνακας 4 – Σύνθεση Πληθυσμού κατά φύλο

Στον πίνακα αυτόν παρουσιάζεται η κατανομή του πληθυσμού κατά φύλο και παρατηρούμε πως οι άνδρες και οι γυναίκες καταλαμβάνουν περίπου το ίδιο ποσοστό του συνολικού πληθυσμού με τους άνδρες να υπερτερούν ελάχιστα.

	Σύνολο	Άντρες	Γυναίκες
Δήμος Ιωαννιτών	112.486	53.975	58.511

(Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ – ίδια επεξεργασία)

Διάγραμμα 1_ Ηλικιακή Διάρθρωση
Πηγή : Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 5 – Δημογραφικά στοιχεία Π.Ε Ιωαννίνων

Ακολουθώς παρουσιάζεται αναλυτικά η απογραφή του πληθυσμού ανά δήμο, μαζί με την έδρα του, τον αριθμό των δημοτικών ενοτήτων, των τοπικών κοινοτήτων και την έκταση του.

Δήμος	Πληθυσμός (απογραφή 2011)	Έκταση (τ. χλμ)	Αριθμός Δημοτικών Ενοτήτων	Αριθμός Δημοτικών & Τοπικών Κοινοτήτων	Έδρα Δήμου
Βορείων Τζουμέρκων	5.770	350	7	24	Πράμαντα
Δωδώνης	9.720	664	4	56	Αγία Κυριακή
Ζαγορίου	3.740	992	5	44	Ασπράγγελοι
Ζίτσας	14.810	572	5	57	Ελεούσα
Ιωαννιτών	111.740	383	6	39	Ιωάννινα
Κόνιτσας	6.390	958	5	40	Κόνιτσα
Μετσόβου	6.240	363	3	11	Μέτσοβο
Πωγωνίου	8.990	708	6	51	Καλπάκι

Σύνολο Π.Ε Ιωαννίνων		4.990	41	322	
-------------------------	--	-------	----	-----	--

(Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ – ίδια επεξεργασία)

Απασχόληση

Η περιφέρεια Ηπείρου, στον τομέα της απασχόλησης παρουσιάζει συγκέντρωση μεγάλου ποσοστού στην αυτοαπασχόληση, και οι κάτοικοι κατά κύριο λόγο δραστηριοποιούνται κυρίως σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα, με την πλειοψηφία του εργατικού δυναμικού να απασχολείται στην παροχή υπηρεσιών και στο αντικείμενο της πώλησης.

Πίνακας 6 – Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός ανά τομέα Δραστηριότητας

Ο ακόλουθος πίνακας παρουσιάζει τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό ανά τομέα δραστηριότητας. Όλα τα στοιχεία του πίνακα έχουν αντληθεί από την ΕΛ. ΣΤΑΤ, από την απογραφή του 2001, συνεπώς τα τελευταία χρόνια έχουν σίγουρα μεταβληθεί λόγω της οικονομικής κρίσης που διανύει η χώρα.

	Οικονομικώς Ενεργοί												
	Σύνολο	Απασχολούμενοι										Άνεργοι	
		Σύνολο		Πρωτογενής Τομέας		Δευτερογενής Τομέας		Τριτογενής Τομέας		Δεν δήλωσαν τομέα οικονομικής δραστηριότητ		Σύνολο	
Σύνολο Ελλάδος	4.615.470	4.102.091	88,88%	591.669	14,42%	892.189	21,75%	2.401.831	58,55%	216.402	5,28%	513.379	11,12%
Ήπειρος	130.494	114.425	87,69%	25.348	22,15%	22.580	19,73%	60.999	53,31%	5.498	4,80%	16.069	12,31%
Π.Ε. Ιωαννίνων	62.357	54.496	87,39%	6.843	12,56%	11.775	21,61%	32.662	59,93%	3.216	5,90%	7.861	12,61%

(Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ – ίδια επεξεργασία)

Πίνακας 7 – Επίπεδο εκπαίδευσης

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται παρακάτω αφορούν το επίπεδο εκπαίδευσης και παρατηρούμε πως το υψηλότερο ποσοστό καταλαμβάνουν οι Απόφοιτοι Μέσης Εκπαίδευσης (27,65%), ενώ το χαμηλότερο οι Κάτοχοι Μάστερ (0,38%).

Επίπεδο Εκπαίδευσης		Ποσοστό
Κάτοχοι Διδακτορικού Τίτλου	390	0,55%
Κάτοχοι Μάστερ	272	0,38%
Πτυχιούχοι Ανώτερων Σχολών	9.989	14,04%
Πτυχιούχοι ΤΕΙ	3.147	4,42%
Πτυχιούχοι μετα - δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	2.423	3,40%
Απόφοιτοι Μέσης Εκπαίδευσης	19.682	27,65%
Πτυχιούχοι ΤΕΛ	969	1,36%
Πτυχιούχοι ΤΕΣ	886	1,24%
Απόφοιτοι Γυμνασίου	7.551	10,6%
Απόφοιτοι Δημοτικού	17.487	24,6%
Φοιτούν στο Δημοτικό	4.460	6,3%
Εγκατέλειψαν το Δημοτικό αλλά γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή	2.462	3,5%
Δεν γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή	1.454	2,0%
Σύνολο	71.172	100%

(Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ – ίδια επεξεργασία)

Πίνακας 8 – Άνεργοι κατά επίπεδο εκπαίδευσης

Στον παρακάτω πίνακα γίνεται μια κατηγοριοποίηση των ανέργων που υπάρχουν στην πόλη των Ιωαννίνων οι οποίοι ανέρχονται στους 4.774, σύμφωνα με την απογραφή του 2011. Η κατηγοριοποίηση αυτή αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης των εν λόγω ατόμων και μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι σχεδόν το 50% από αυτούς ανήκουν στην δεύτερη κατηγορία, δηλαδή στους πτυχιούχους μετά - δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ο συγκεκριμένος πίνακας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως κάτι αξιόπιστο για το 2017, καθώς τα σημερινά δεδομένα, στον τομέα της ανεργίας έχουν διαμορφωθεί τελείως διαφορετικά, αφού από το 2011

μέχρι σήμερα έχει μεσολαβήσει η οικονομική κρίση, αυξάνοντας αυτά τα νούμερα.

Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Οικισμοί	Σύνολο	Κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου / Πτυχιούχοι Παν/μίου Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, ανώτερων επαγγελματικών και ισότιμων σχολών	Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολλέγια κλπ.) / Απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού, Εκκλησιαστικού, Επαγγελματικού κλπ.)	Απόφοιτοι τριτάξιου Γυμνασίου και πτυχιούχοι Επαγγελματικών Σχολών	Άλλη περίπτωση
Π.Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	ΔΗΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	Ιωάννινα	4.774	1.541	2.009	679	545

(Πηγή ΕΛ. ΣΤΑΤ – ίδια επεξεργασία)

Ιστορική εξέλιξη του κάστρου

Σε αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί πως οι συστηματικές αρχαιολογικές έρευνες άρχισαν να διεξάγονται στα Ιωάννινα μετά τη δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, μετά την απελευθέρωση της πόλης και την επίσημη ένταξη της στο ελληνικό κράτος. Ως τότε έχουμε μόνο λίγες περιγραφές και έρευνες από ξένους περιηγητές.

Με την ανασκαφή που έγινε σε μια παλαιολιθική σπηλιά στους δυτικούς πρόποδες του βουνού της Καστρίτσας στα νότια της λίμνης, παρατηρήθηκαν ίχνη ζωής όπως : λίθινα εργαλεία, άνθρακες, κόκκαλα (24.000 – 9.000 π.Χ.). Επίσης προϊστορικά αγγεία βρέθηκαν και στην περιοχή της Ασφάκας.

Αλλά και στο νησί μπροστά από το μοναστήρι του Αγίου Παντελεήμονα βρέθηκε το μοναδικό εύρημα των προϊστορικών χρόνων, μια λαβή πήλινου αγγείου, της οποίας η ράχη είναι κομματιασμένη με κυκλικές κοιλότητες, οι οποίες σύμφωνα με αρχαιολόγους έχουν γίνει με το δάχτυλο του χεριού σε άψητο πηλό.

Επιβεβαιώνεται λοιπόν ότι ο χώρος αυτός της λεκάνης των Ιωαννίνων, κατοικούνταν από τους προϊστορικούς χρόνους με μετατοπίσεις πληθυσμού στις γειτονικές περιοχές, ανάλογα με το ύψος της στάθμης των νερών της περιοχής.

Σημείο αναφοράς για τα Ιωάννινα, μια μικρή ζωντανή πόλη μέσα στην πόλη, με έκταση περίπου 200 στρέμματα, αποτελεί το κάστρο. Η ιστορία ολόκληρης της πόλης είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ύπαρξη του και θα μπορούσε κανείς να πει ότι η ιστορία των Ιωαννίνων είναι αυτή του κάστρου. Μέσα σε αυτό θεμελιώθηκε ο πρώτος οργανωμένος οικισμός της πόλης, στην νοτιοανατολική ακρόπολη του, που αργότερα ονομάστηκε από τους Οθωμανούς Ιτς Καλέ και σημαίνει μέσα στο κάστρο. Δεν υπάρχουν ακριβείς μαρτυρίες για την εποχή που ιδρύθηκε η πόλη, αλλά πρόσφατες αρχαιολογικές έρευνες τοποθετούν τις πρώτες οικονομικές δραστηριότητες στην ελληνιστική περίοδο και θεωρείται πως ο πρώτος πυρήνας της δημιουργήθηκε από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό το 528 μ.Χ. Το 517 μ.Χ. μαζί με το θείο του Ιουστίνου άρχισε ένα γιγάντιο έργο οχυρών σε όλη την έκταση των βορείων συνόρων από τον κάτω Δούναβη μέχρι της αρχές της Αλβανίας και της Ηπείρου. Έχτισε νέες πόλεις, οικοδομώντας κατεστραμμένες, κατασκεύασε κάστρα και μικρούς πύργους για την εξασφάλιση της καλύτερης επικοινωνίας των επαρχιών του βυζαντινού κράτους λόγω συχνών επιδρομών από ποικίλους εχθρούς, οι οποίοι προξένησαν σημαντικές καταστροφές στον χώρο της Ηπείρου.

Διαθέτοντας έντονο το υδάτινο στοιχείο, τον εκ φύσεως οχυρωμένο πάνω σε χερσόνησο βράχο, αλλά και από τις ιστορικές αναφορές, τα Ιωάννινα γίνανε σύντομα αντιληπτά από τον Ιουστινιανό.

Το λεκανοπέδιο των Ιωαννίνων ο Ησίοδος (8^{ος} π.Χ. αιώνας) το περιγράφει ως εξής : «Υπάρχει κάπου μια χώρα που λένε Ελλοπία πολύπλουτη, με πολλά λιβάδια πλούσια σε πρόβατα και εκεί κατοικούν άνθρωποι που πλήθος έχουν κοπάδια. Πολλοί, αναρίθμητες γενιές θνητών ανθρώπων. Εκεί στην άκρη της είναι μια Δωδώνη που την αγάπησε ο Δίας κι όρισε να είναι το μαντείο του τιμημένο μέσα στους ανθρώπους.» (Στέφανος Δ. Παππάς, 2009)

Σημαντικό ρόλο για την πόλη διαδραματίζει η μετάβαση των Νορμανδών σε αυτή, τον 11^ο αιώνα γεγονός που την τοποθετεί στο επίκεντρο των γεγονότων αφού σε αυτήν εγκαθίσταται ο επικεφαλής του νορμανδικού στρατού Βοημούνδος, ο οποίος επισκεύασε τα ήδη υπάρχοντα τείχη της πόλης, δημιουργώντας μια προστατευτική τάφρο γνωστή με το όνομα του Βενετσιάνου (1082).

Με όλη την παραδοξότητα που παρουσιάζει ο χαρακτηρισμός του Βοημούνδου σαν Βενετσιάνου, ούτε αυτό μπορεί να μεταβάλει την ιστορική πραγματικότητα. Το αρχοντικό Γιαννιώτικο κάστρο είναι Βυζαντινό και στην μορφή που παρουσιάζεται σήμερα είναι αναμφισβήτητο κτίσμα, παλιότερα του Δεσποτάτου και τελευταία του Αλή Πασά Τεπελενλή χωρίς καμία σχέση με την Ενετοκρατία. (Δημ. Στ. Σαλαμάγκα, 1993)

Μέρος των τειχών που ανακατασκεύασε σώζονται μέχρι σήμερα, σύμφωνα με τα ευρήματα που έχει φέρει στο φως η 8^η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Επιπλέον μας γίνεται γνωστό μέσω του αρχαιολόγου Δ. Κωσταντίου, ότι ο ονομαζόμενος πύργος του Βοημούνδου που υπάρχει μέσα στο κάστρο δεν είναι του Βοημούνδου, αλλά αποτελεί κτίσμα της υστεροβυζαντινής περιόδου (13^{ος} – 14^{ος} αιώνας). Ο Βοημούνδος οχυρώθηκε μέσα στο κάστρο για να αποκρούσει τα Βυζαντινά στρατεύματα και χρησιμοποίησε τα Γιάννενα ως ορμητήριο για την συμπλήρωση των κατακτήσεων του.

Ολόκληρη η ΒΑ πλευρά του κάστρου, όπως και η ΒΔ και ΝΑ καταλήγουν σε απόκρημνους βραχώδεις όγκους. Τα νερά της λίμνης

φτάνουν μέχρι τους πρόποδες του τους και εξασφαλίζουν την απόλυτη φυσική οχύρωση του κάστρου. Η ασφαλής αυτή εδαφική περιοχή καταλήγει σε δύο ακροπόλεις, που ήταν ιδιαίτερα εντυπωσιακές για εκείνη την εποχή, γιατί δεν είχαν κατασκευαστεί ακόμα τα προστατευτικά εξωτερικά τείχη, ούτε είχε διαμορφωθεί το εσωτερικό φρούριο, δηλαδή η ΝΑ ακρόπολη του Ιτς Καλέ.

Μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους έχουμε την δημιουργία του Δεσποτάτου της Ηπείρου και την συμβολή στην δημιουργία μέρους των τειχών του κάστρου από τον ιδρυτή του, Δούκα Μιχαήλ Α' Κομνηνού, ο οποίος έδωσε καταφύγιο και εγκατέστησε στην πόλη οικογένειες προσφύγων και άτομα ισχυρών οικογενειών από την Κωνσταντινούπολη όταν αυτή πάρθηκε από τους σταυροφόρους το 1204. Τα Γιάννενα λοιπόν αποτέλεσαν ένα πολύ σημαντικό κέντρο στην καρδιά της Ηπείρου και χαρακτηρίστηκαν ως «Σωτήρα Κιβωτός» με την συγκέντρωση των λογίων προσφύγων της Κωνσταντινουπόλεως .

Μέχρι το 1318 όπου δολοφονείται ο Θωμάς ο Α', ο τελευταίος της δυναστείας των δεσποτών της Ηπείρου, αποτελούν την δεύτερη σημαντικότερη πόλη του Δεσποτάτου μετά την Άρτα, ενώ στην συνέχεια ανεξαρτητοποιούνται και υποτάσσονται στο Βυζάντιο. Σε αυτή η συμφωνία υποταγής οφείλονται και τα δύο χρυσόβουλα (αυτοκρατορικά διατάγματα) του Ανδρόνικου Β' που παραχώρησαν στους Γιαννιώτες ιδιαίτερα προνόμια.

Το 1339 η βυζαντινή κυριαρχία στα Ιωάννινα διακόπτεται από τους Σέρβους, και ο νέος ηγεμόνας της πόλης είναι ο Θωμάς Πρελούμπο, ο οποίος αποδεικνύεται ιδιαίτερα τυραννικός, αφού κατεδίωξε τους ντόπιους και δήμευσε την εκκλησιαστική περιουσία την οποία μοίρασε σε Σέρβους. Εκείνη την εποχή περίπου αρχίζουν και οι Αλβανικές επιδρομές στην Ήπειρο, γεγονός που οδηγεί των Θωμά στην ενίσχυση των τειχών της πόλης. Ωστόσο η κυριαρχία του διεκόπει αφού το 1384 δολοφονείται.

Το 1430, οι Γιαννιώτες αναμετρώντας τις απειλές και τις υποσχέσεις που τους απήλυθνε ο Τούρκος Αρχιστράτηγος Σινάν Πασάς, διαπραγματεύτηκαν την αναίμακτη υποταγή τους και φρόντισαν να περισώσουν ότι ήταν δυνατό. Εφόσον δεν προέβαλαν αντίσταση παραχωρήθηκαν στους Γιαννιώτες πολλά προνόμια όπως η διατήρηση του στρατού και του κάστρου από τους άρχοντες με πλήρη σχεδόν αυτοτέλεια και να εξασκούν με πλήρη ελευθερία τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Επιπλέον οι Τούρκοι δεν είχαν δικαίωμα να κατοικήσουν μέσα στο φρούριο. Εκείνη την περίοδο όσοι ζούσαν στην πόλη διακρίνονταν σε καστρινούς, οι οποίοι ήταν οι παλιοί Γιαννιώτες που ζούσαν μέσα στο κάστρο και εξωκαστρινούς που κατοικούσαν στα προάστια τους και στην πλειοψηφία τους ήταν αγρότες.

Τα Ιωάννινα στα χρόνια που είχαν μεσολαβήσει, δεν είχαν γνωρίσει ιδιαίτερες καταστροφές και ερημώσεις, αντίθετα εξακολουθούν να αναπτύσσονται προσελκύοντας όλο και νέους οικηστές. Μετά την Οθωμανική κατάκτηση δεν γνώρισαν σοβαρές αναστατώσεις. (Ρογκότη - Κυριοπούλου, 1995)

Σύμφωνα με ιστορικές πηγές, λίγο πριν την οθωμανική κατάκτηση η πόλη είχε αρχίσει να επεκτείνεται έξω από το κάστρο, γεγονός που έγινε πιο ορατό μετά την ανεπιτυχή εξέγερση του Διονύσιου Φιλοσόφου το 1611, όπου γίνεται εκδίωξη των χριστιανών από το κάστρο και δεν απομένει τίποτα από την βυζαντινή πόλη. Έτσι οι Γιαννιώτες αρχίζουν να χτίζουν έξω από την πόλη και γίνεται μια αναδιοργάνωση του χώρου, όπου τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα εγκαθίστανται στις παραλίμνιες φτωχογειτονιές, ενώ οι ποιο εύποροι μετακινούνται στα βόρεια και απασχολούνται ως έμποροι και βιοτέχνες. Πιθανολογείται ότι τότε δημιουργήθηκαν και οι συνοικίες Αρχιμανδρειό, Τσιγαρά, Σεράγι, Πλάτανος.

Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι πληροφορίες που έχουμε για το κάστρο από τον τούρκο περιηγητή Ελβιά Τσελεμπή (Enliya Celebi), ο οποίος με την επίσκεψη του (1670) διαπίστωσε ότι η πόλη βρίσκεται σε μεγάλη

ακμή καθώς εντόπισε 4.000 σπίτια και αναφέρει ότι στο κάστρο κατοικούσαν μόνο μουσουλμάνοι σε καλοφτιαγμένα σπίτια. Ωστόσο χαρακτηρίζει τα τείχη «μαύρα και σε μερικά σημεία ραγισμένα λόγω της αρχαίας κατασκευής τους», γεγονός που αφήνει να εννοηθεί ότι τα τείχη έχουν μια μακροχρόνια ιστορία. Επίσης, από τις περιγραφές του βγαίνει το συμπέρασμα ότι η κύρια πύλη του κάστρου δεν βρίσκεται εκεί που είναι σήμερα αλλά προς την λίμνη, κοντά στην Σκάλα. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι εκείνη την περίοδο εντοπίζονται στα Γιάννενα δεκάδες συντεχνίες που αποτελούνται από τεχνίτες, έμπορους και βιοτέχνες.

Μετά την έξωση των χριστιανών από το κάστρο, χάνονται τα ίχνη της τότε βυζαντινής πόλης όχι μόνο σε επίπεδο χωρικών δομών αλλά και σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και τα Γιάννενα μπαίνουν σε μια καθαρά Οθωμανική περίοδο. (Ρογκότη - Κυριοπούλου, 1995)

Την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της πόλης όπως και της υπαίθρου δεν ευνοούσαν καθόλου η κακοδιαχείριση, η ανασφάλεια και ο παρατεινόμενος μεσαίωνας της ασιατικής αυτοκρατορίας των Οθωμανών. Οι συνθήκες αυτές άρχισαν να αλλάζουν στα τέλη του 18^{ου} αιώνα όταν εγκαταστάθηκε στην πόλη ο Αλή πασάς. (Ρογκότη - Κυριοπούλου, 1995)

Ο Αλή πασάς άρχισε να επισκευάζει το κάστρο λόγω των φθορών που είχε υποστεί, κάνοντας τόσες πολλές τροποποιήσεις που άλλαξαν την αρχική του μορφή κατά πολύ. Στο εξωτερικό τείχος (αυτό προς το μέρος της πόλης), δημιούργησε τρεις πολυγωνικούς πύργους για να ενισχύσει την προστασία του από τα πλάγια. Η ΒΑ πλευρά περικλείστηκε με τείχος και αποτέλεσε την ακρόπολη του κάστρου το λεγόμενο Ιτς Καλέ, που εκεί έχτισε το σεράγι του, την πυριτιδαποθήκη και τα κυβερνητικά κτήρια. Η τελική παρέμβαση η οποία έκανε στο κάστρο ήταν η δημιουργία μιας ημικυκλικής τάφρου, μήκους 5 μιλίων για την προστασία του.

Μετά την εδραίωση του Αλή πασά, τα Γιάννενα γνωρίζουν μεγάλη οικονομική, πνευματική και κοινωνική άνθηση, φτάνοντας στο απόγειο της οικονομικής τους ανάπτυξης αποτελώντας στις αρχές του 19^{ου}

αιώνα μια από τις μεγαλύτερες εμπορικές πόλεις των Βαλκανίων με εμβέλεια στις μεγαλύτερες πόλεις της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και της κεντρικής Ευρώπης.

Χάρτης _ Διάγραμμα των διαδρομών που ακολουθούσαν τα караβάνια στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Τα λιμάνια της Σαλαώρας και της Σαγιάδας έπαιξαν βασικό ρόλο στην ανάπτυξη του γιαννιώτικου εμπορίου.

Πηγή : Ρογκότη – Κυριοπούλου, 1995

Το καλοκαίρι όμως του 1820, ο σουλτάνος αποφάσισε την εξόντωση του Αλή πασά και σουλτανικά στρατεύματα κατέκλυσαν τα Γιάννενα. Πολιορκητές και πολιορκούμενοι πυρπόλησαν και ερήμωσαν την πόλη. Μετά την θανάτωση του Αλή πασά (Ιανουάριος 1822), και την αποχώρηση των πολιορκητών του δεν είχαν απομείνει στα Γιάννενα παρά μόνο ερείπια. Η παρακμή της πόλης ολοκληρώθηκε κυρίως στις αρχές του 20^{ου} αιώνα λίγο μετά την ένταξη της στο ελληνικό κράτος. (Ρογκότη - Κυριοπούλου, 1995)

Χάρτης _ Ο ιστός της πόλης των Ιωαννίνων στο τέλος του 19^{ου} αιώνα (ανασχεδιασμένος). Με κόκκινο χρώμα σημειώνεται ο βασικός οδικός άξονας με κατεύθυνση Β-Ν, καθώς και ο μικρότερης σημασίας με κατεύθυνση Α-Δ.
Πηγή : Ρογκότη - Κυριοπούλου, 1995

2. Περιοχή Μελέτης : Κάστρο Ιωαννίνων

Πολεοδομική Οργάνωση της Πόλης

Ιστορική Αναδρομή

Τον 9^ο αιώνα η πόλη είναι στρατιωτικά και πειθαρχικά οργανωμένη με όρια αυτά του σημερινού κάστρου.

Η μοναδική εικόνα της πρώτης μορφής της πόλης έρχεται μέσα από τα σχέδια του Χαρίση (2003). Στην εικόνα φαίνεται η έκταση της πόλης και η χωροθέτηση της, η οποία βρίσκεται μέσα στο κάστρο, ωστόσο δεν απλώνεται σε όλο τον χώρο που περικλείεται από τα τείχη.

Από το σχέδιο του Χαρίση προκύπτουν ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία των Βυζαντινών πόλεων όπως η :

- Οχύρωση από όλες τις κατευθύνσεις του οικισμού με τείχη.
- Ύπαρξη ενός κεντρικού δρόμου που ονομαζόταν και φόρος.
- Ανάπτυξη των εμπορικών δραστηριοτήτων εκατέρωθεν του κεντρικού δρόμου.
- Ύπαρξη περιοχής για ειδικές κεντρικές λειτουργίες.

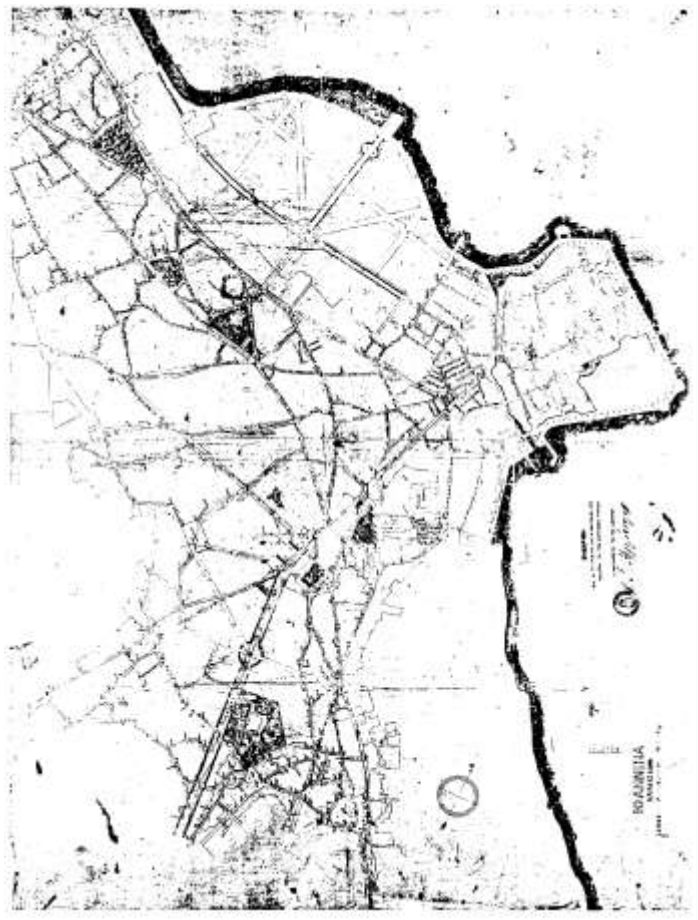
(Πηγή : Χαρίσης, 2003)

Χάρτης_ Γενική μορφή πολεοδομικής οργάνωσης πρωτοβυζαντινής πόλης
Πηγή : Χαρίσης 2003

Με βάση τις ελάχιστες ιστορικές γραπτές μαρτυρίες, διαπιστώνουμε ότι το κάστρο αποτελεί τον πρώτο οργανωμένο οικισμό της πόλης και η

επέκταση της έξω από αυτό γίνεται λίγο πριν το 1430 (τούρκικη κατάληψη). Αυτό γίνεται φανερό από τα ονόματα των κοντινών συνοικιών Λειβαδιώτη, Τσιγαρά, Σαράβα και Τσουκαλά – όλα αυτά αποτελούν ονόματα των Ελλήνων που ήκμασαν πριν από την Τούρκικη περίοδο και αναφέρονται σε χρυσόβουλα του αυτοκράτορα Ανδρόνικου.

Χάρτης_ Αντίγραφο του χάρτη που χρησιμοποιήθηκε για την σύνταξη του Υπ ' Αριθ. 1 Σχεδίου (υπάρχει στο ΥΠΕΧΩΔΕ)
Πηγή : Κανετάκης, 1991

Στις δεκαετίες που ακολούθησαν η πόλη και το κάστρο ισχυροποιήθηκαν, καθώς τα Γιάννενα αποτελούσαν σημαντικό κέντρο ελέγχου του εμπορίου με την Αλβανία, και γενικότερα της αγροτικής οικονομίας της περιοχής. Η ανάπτυξη της πόλης γίνεται σε ένα τμήμα

που προσδιορίζεται από φυσικά όρια αυτά της λίμνης και των διάφορων χαμηλών λόφων που υπάρχουν στην περιοχή, ξεκινώντας την επέκταση της νοτιοδυτικά του κάστρου.

Σε τούρκικο φορολογικό κατάστιχο του έτους 1564, τα Γιάννενα καταγράφονται ως πόλη με 1.300 σπίτια (οικογενειακές εστίες), που υπολογίζονται ότι αντιστοιχούν σε πληθυσμό περίπου $1.300 \times 5 = 6.500$ κατοίκων. Από τα 1300 σπίτια, τα 50 ανήκουν σε μουσουλμάνους (250 άτομα) και τα υπόλοιπα σε χριστιανούς. Το 1564 υπήρχαν στα Γιάννενα 35 μαχαλάδες (συνοικίες) χριστιανών και ένας μαχαλάς μουσουλμάνων. (Ρογκότη - Κυριοπούλου, 1995 - Delibasi, 1987)

Η πόλη των Ιωαννίνων ανήκει στην κατηγορία των πόλεων όπου η οθωμανική κυριαρχία διαμορφώθηκε σύμφωνα με την παράδοση της, και δεν μπορεί το περιβάλλον της να χαρακτηριστεί ως γνήσια οθωμανικό, καθώς η πόλη είχε ήδη σημαντικό αστικό παρελθόν. Η σχέση των οθωμανικών πόλεων με την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας είναι τέτοιες ώστε καμία να μην μπορεί να θεωρηθεί αυτόνομη ή να δρα αυτόνομα. Όλες οι λειτουργίες ξεκινούν από την πρωτεύουσα η οποία μεριμνά για την προστασία των πολιτών.

Στην περίπτωση των Ιωαννίνων δεν υπάρχουν δημοτικές αρχές που να προστατεύουν τους πολίτες. Οι πολίτες δεν μπορούν να αναπτύξουν τον δικό του διοικητικό μηχανισμό. Η πόλη δεν έχει δικαιώματα και ελευθερία δράσης. Αυτά τα χαρακτηριστικά δίνουν στην πόλη μια ακαθόριστη αστική δομή, ακατάλληλη διάρθρωση κέντρου, με ρευστά και ακανόνιστα όρια και γενικά ανάμεικτες χρήσεις γης. Όλα τελούνται μαζί, χωρίς ιεράρχηση, στα κτήρια και στους χώρους κυκλοφορίας και η πόλη λειτουργεί ως φυσική οντότητα ανομοιογενής και άναρχη. (Κανετάκης, 1991)

Με την μετεγκατάσταση των πολιτών και την επέκταση της πόλης έξω από το κάστρο οι Γιαννιώτες αρχίζουν να οργανώνονται σε συντεχνίες. Μετά το 1611 και την έξωση των χριστιανών από το κάστρο

παρουσιάστηκε ανάγκη νέων συνοικιών και της αγοράς έξω από το κάστρο.

Όσον αφορά την πολεοδομική συγκρότηση ο κύριος άξονας της πόλης συμπίπτει με την βασική οδική αρτηρία της που στο κέντρο της υπάρχει το Μπαιρακλί Τζαμί (το αρχαιότερο τζαμί της πόλης – ιδρύθηκε από τον Σουλτάνο Βογιατζήτ Β΄) και η αγορά (Çarşı). Όλη η διάταξη της πόλης γίνεται σύμφωνα με της ανάγκες της. Έτσι λοιπόν στις εισόδους της υπάρχουν τα εμπορικά μαγαζιά που εξυπηρετούν τους κατοίκους της υπαίθρου και χρειάζονται και περισσότερο χώρο για την τοποθέτηση των προϊόντων τους.

Στο εσωτερικό της πόλης η οθωμανική ταυτότητα της εκφράζεται με τις σκεπαστές αγορές. Στις σκεπαστές αγορές ανήκει μια ξεχωριστή κατηγορία κτιρίων τα Μπεντεστένια (bedesten ή besesten), μεγάλης ορθογωνικής κάτοψης υπόσπηλες τρουλλοσκέπαστες αίθουσες. (Κανετάκης, 1991)

Η λέξη besesten είναι πέρσικης προέλευσης από την λέξη bezzan (=έμπορος υφασμάτων). Καταλαβαίνουμε λοιπόν πως η χρήση αυτών των σκεπαστών αγορών ήταν κυρίως για την πώληση και φύλλαξη υφασμάτων. Από τις αρχές του 16^{ου} αιώνα, τα Μπεντεστένια αποτελούσαν απαραίτητα στοιχεία κάθε μεγάλης οθωμανικής πόλης, και συντελούσαν σε τεράστιο βαθμό στην οικονομική ζωή της.

Η υπόλοιπη διαίρεση της πόλης γίνεται σε συνοικίες, τους ονομαζόμενους μαχαλάδες, με έναν από αυτούς να είναι και το Κάστρο. Γενικότερα η επέκταση της πόλης συνδέεται άρρηκτα με την δημιουργία των τζαμιών. Όπου γίνεται η ανέγερση ενός τζαμιού, αποτελεί εστία ανάπτυξης και της γύρω περιοχής. Τα ονόματα των νέων μαχαλάδων παίρνουν το όνομα του τζαμιού της εκάστοτε περιοχής, που συνήθως αυτό είναι και το όνομα του ιδρυτή του.

Κέντρο της πόλης και Αγορά (Çarşı)

Τα Γιάννενα σε αντίθεση με άλλες οθωμανικές και ευρωπαϊκές πόλεις δεν διαθέτουν έναν χώρο τον οποίο θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε κέντρο. Δηλαδή ένας πολεοδομικά οργανωμένος χώρος ο οποίος να συγκεντρώνει όλες τις λειτουργίες της πόλης δεν υπάρχει. Τον ρόλο του κέντρου στην προκειμένη περίπτωση υιοθετεί η αγορά, το ονομαζόμενο *Ζαϋ* (παζάρι) λέξη που προέρχεται από τα πέρσικα, το οποίο αποτελεί τον πυρήνα αστικής ζωής όλης της πόλης. Το *Ζαϋ* ήταν τοποθετημένο απέναντι από την κεντρική πύλη του κάστρου, με κεντρικό άξονα αυτόν της οδού Αβέρωφ και συνεχίζεται στην οδό Ανεξαρτησίας. Σε αυτούς κυρίως τους δρόμους ήταν χωροθετημένη η εμπορική δραστηριότητα της πόλης. Οι παράδρομοι του παζαριού είναι αρκετά στενοί και σκοτεινοί λόγω των υπόστεγων που προεξέχουν για να προφυλάσσουν τα προϊόντα. Εκεί είναι συγκεντρωμένοι έμποροι υφασμάτων, κηροπώλες και κοσμηματοπώλες. Κάθε συντεχνία είχε το δικό της δρόμο με αποτέλεσμα το εκάστοτε σοκάκι να παίρνει το όνομα της εμπορικής δραστηριότητας που φιλοξενούσε. Οι χαλκουργοί, οι σιδεράδες και οι πωλητές νωπών προϊόντων είναι συγκεντρωμένοι στις εισόδους του παζαριού.

Όσον αφορά την πολεοδομική της οργάνωση η αγορά έχει μια γραμμική ανάπτυξη, η κατοικία σαν χρήση σχεδόν δεν υφίσταται και τα κενά του αστικού ιστού ανάμεσα στα διάφορα καταστήματα τα καλύπτουν κτήρια, κυρίως ψυχαγωγικά, θρησκευτικά, εκπαιδευτικά και δημόσια κτίρια.

Αυτή η κομβική θέση που κατείχε το *Ζαϋ* διαμόρφωνε τις κύριες οδικές αρτηρίες της πόλης. Η κεντρική αγορά επεκτεινόταν προς την βόρεια είσοδο της πόλης, ενώ μια δεύτερη αγορά υπήρχε στην μεσημβρινή είσοδο, από Άρτα, Πρέβεζα. Κατά μήκος αυτών των οδών βρισκόταν τα χάνια και τα πανδοχεία. Με τον όρο χάνια εννοούνται τα κτίσματα εκείνα τα οποία στο ισόγειο έχουν καταστήματα, εστιατόρια και εσωτερικές

αυλές που χρησίμευαν ως χώρος συνάντησης και συναλλαγών, ενώ οι όροφοι διέθεταν δωμάτια για τους εμπόρους – ταξιδιώτες.

Το 1869, τα σουλτανικά στρατεύματα πολιορκήσαν το κάστρο. Ο αρχηγός της πολιορκίας, ο Ρασσήμ πασάς αποφασίζει να κάψει το παζάρι και στην συνέχεια να αρχίσει την νέα ρυμοτόμηση της πόλης με τον μηχανικό Χόλτς. Ενώ το 1883 συντάσσεται από τον Ιταλό Μπερνασκόνι το σχέδιο της πόλης.

Τα νέα καταστήματα της πόλης είναι λιθόκτιστα, ενώ οι δρόμοι λιθόστρωτοι (καλντιριμωτοί). (Κανετάκης, 1991)

Ήταν δύσκολο πλέον να ορθοποδήσει η αγορά των Ιωαννίνων και το μόνο που πέτυχε με την πάροδο του χρόνου, ήταν να γίνουν ισόγεια και δώροφα μαγαζιά με την μορφή που έχουν σήμερα, όχι όμως με την σημερινή χρήση. Αυτό δικαιολογείται καθώς πολλά επαγγέλματα εξαφανίστηκαν, εξαιτίας της αλλαγής των συνθηκών ζωής ή δημιουργήθηκαν νέα, για να καλύψουν τις καινούριες ανάγκες που παρουσιάζει ο σύγχρονος τρόπος ζωής.

Υφιστάμενη Κατάσταση

Τα Γιάννενα αποτελούν ένα μητροπολιτικό κέντρο στο οποίο τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικές παρεμβάσεις για την αναζωογόνηση του πολεοδομικού και ιστορικού της κέντρου, αλλά και την αναβάθμιση των υφιστάμενων υποδομών. Το μεγαλύτερο από αυτά αποτελεί η δημιουργία της Εγνατίας Οδού, που διέρχεται από τα Γιάννενα και ενώνει την Ηγουμενίτσα με την Αλεξανδρούπολη. Η πόλη ωστόσο, υστερεί στην ύπαρξη σιδηροδρομικού δικτύου, ενώ ο αερολιμένας λειτουργεί μόνο για πτήσεις από και προς την Αθήνα.

Όσον αφορά το οδικό δίκτυο στο εσωτερικό των Ιωαννίνων, η πόλη έχει ως σημείο αναφοράς το κάστρο και την λίμνη και όλοι οι δρόμοι διέρχονται ακτινωτά προς το κέντρο. Στο κάστρο υπάρχει απαγορευτικό της μηχανοκίνητης κυκλοφορίας, για οποιονδήποτε δεν κατοικεί σε αυτό. Στο πολεοδομικό κέντρο της πόλης αντιμετωπίζονται προβλήματα

κυκλοφοριακής συμφόρησης, αφού η πόλη δεν διαθέτει μεγάλους άξονες κυκλοφορίας, αλλά οδούς με μικρά πλάτη και πολύ πυκνό οδικό δίκτυο.

Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια στο πλαίσιο αναζωογόνησης του ιστορικού κέντρου, έχουν πεζοδρομηθεί αρκετοί κεντρικοί οδοί της πόλης που διασφαλίζουν την ασφαλή διέλευση των πεζών και αναβαθμίζουν αισθητικά την πόλη. Ποδηλατοδρόμοι δεν εντοπίζονται στο κέντρο της πόλης, παρά μόνο περιμετρικά της λίμνης.

Αναφέρεται επίσης η λειτουργία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων αλλά και του ΤΕΙ Ηπείρου που υπάρχει στα Γιάννενα, φιλοξενώντας κάθε χρόνο χιλιάδες φοιτητές, τονώνοντας οικονομικά την πόλη και δίνοντας της ζωή.

Όσον αφορά τα φυσικά στοιχεία της πόλης, με κυριότερο την λίμνη Παμβώτιδα, η ύπαρξη πρασίνου είναι κάτι που θα έλεγε κανείς ότι χαρακτηρίζει τα Γιάννενα. Παρά το γεγονός ότι το λεκανοπέδιο δεν διαθέτει αυτούσια δάση – εκτός από τους λόφους Βωβού και Περιβλέπτου – ο πολεοδομικός ιστός της πόλης διαθέτει αρκετούς χώρους πρασίνου. Την μεγαλύτερη συμβολή στον αστικό ιστό της πόλης έχει το πάρκο Λιθαρίτσια που εκτείνεται μέχρι την κεντρική πλατεία. Επίσης, άλλος ένας χώρος πρασίνου υπάρχει περιμετρικά της λίμνης από την Πλατεία Μαβίλη μέχρι το κυκλοφοριακό πάρκο, τον οποίο διασχίζει και ο ποδηλατόδρομος που έχει προαναφερθεί.

Κατοικία – Το γιαννιώτικο σπίτι

Τα υλικά της γιαννιώτικης κατοικίας ήταν κυρίως ξύλο και πέτρα προερχόμενα από το γειτονικό Μέτσοβο και τα Ζαγόρια.

Διακρίνουμε τρεις κατηγορίες γιαννιώτικων σπιτιών. Η πρώτη είναι τα **λαϊκά σπίτια** που συναντούμε κυρίως μέσα στο κάστρο, αλλά μπορεί και διάσπαρτα σε κάποιες συνοικίες, η δεύτερη είναι τα **νοικοκυρόσπιτα** που αποτελούν τα σπίτια της μεσαίας τάξης και είναι αρκετά πιο

προσεγγμένα από τα λαϊκά τόσο εξωτερικά όσο και εσωτερικά. Ενώ την τρίτη κατηγορία έρχονται να αποτελέσουν τα **αρχοντόσπιτα** που βρίσκονται πάντα εκτός κάστρου, καθώς είναι μεγαλύτερα σε έκταση σπίτια και έχουν πάντοτε κήπους.

Όσον αφορά τα λαϊκά σπίτια, πρόκειται για κατοικίες με ισόγειο το οποίο καλύπτει όλες τις ανάγκες της οικογένειας και έναν όροφο που συνήθως εκεί υπάρχουν τα κρεβάτια και σαφώς καλύτερος φωτισμός από το ισόγειο.

Τα νοικοκυρόσπιτα ξεχωρίζουν από τα λαϊκά σπίτια, διότι λόγω της οικονομικής κατάστασης των ενοίκων τους δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στο εσωτερικό τους. Το ισόγειο συνήθως αποτελεί την αποθήκη και επιπλέον διαθέτουν μεσωπάτωμα που εκεί βρίσκονται τα χειμερινά δωμάτια. Στον όροφο βρίσκονται τα θερινά δωμάτια λόγω καλύτερου ηλιασμού.

Τέλος τα αρχοντόσπιτα ξεχωρίζουν τόσο μορφολογικά όσο και κτιριολογικά. Αποτελούν συνήθως κατοικίες Τούρκων φεουδαρχών ή πλούσιων χριστιανών και όλη η αρχιτεκτονική τους φανερώνει την ευμάρεια των ατόμων που ζούνε σε αυτά. Δυστυχώς μετά την πυρκαγιά του 1820 δεν έχουν σωθεί τέτοιοι τύποι κατοικιών.

Βέβαια, κοινό χαρακτηριστικό και των τριών κατηγοριών αποτελεί η αυλή, που χρησιμεύει ως «πνεύμονας του σπιτιού» όσο στενός και αν είναι ο δρόμος στον οποίο βρίσκεται. Ωστόσο λόγω της εσωστρέφειας των Γιαννιωτών σαν λαός η αυλή τοποθετείται στο πίσω μέρος του σπιτιού για να αποφεύγονται τα αδιάκριτα βλέμματα.

Το κάστρο Ιωαννίνων

Η προηγούμενη ιστορική περιγραφή κρίθηκε αναγκαία για να γίνουν κατανοητές οι διαφορετικές διαδοχικές καταστάσεις μέσα από τις οποίες πέρασε η πόλη των Ιωαννίνων και κατά πόσο αυτές συντέλεσαν στην

σημερινή της μορφή. Στην συνέχεια θα γίνει μια αναφορά στα μνημεία τα οποία υπάρχουν μέσα στο κάστρο.

Το κάστρο και τα Μνημεία του

Το κάστρο των Ιωαννίνων είναι χτισμένο σε μια φυσική χερσόνησο η οποία εισβάλλει μέσα στην λίμνη. Το έδαφος της χερσονήσου είναι σχετικά ομαλό και στο επίπεδο της λίμνης, εκτός από τα δύο φυσικά υψώματα που βρίσκονται στο εσωτερικό του διαμορφωμένα ήδη από την βυζαντινή εποχή ως ακροπόλεις. Η βορειοανατολική είναι γνωστή ως η ακρόπολη του Ασλάν πασά και η νοτιοανατολική ως η ακρόπολη του Ιτς Καλέ.

Η νοτιοανατολική ακρόπολη (Ιτς Καλέ)

Εκτείνεται σε δύο επίπεδα, τη βυζαντινή εποχή, σύμφωνα με πηγές, σε αυτήν ήταν κτισμένες οι κατοικίες των Γιαννιωτών αρχόντων, καθώς επίσης ο μητροπολιτικός ναός των Ταξιαρχών και ο ναός του Παντοκράτορα.

Στο χώρο αυτό τοποθετείται από τους περισσότερους ερευνητές η μεσοβυζαντινή οχύρωση της πόλης των Ιωαννίνων, τμήμα της οποίας αναγνωρίζεται στον κυκλικό πύργο, γνωστό ως πύργο του Βοημούνδου, που υψώνεται περίπου στο κέντρο της. Ο συγκεκριμένος πύργος, όταν αργότερα ο Αλή πασάς εγκαταστάθηκε στα Γιάννενα με διάφορες προσθήκες αποτέλεσε τμήμα του Σεραγιού του. Γενικότερα όλο το Ιτς Καλέ υπήρξε κέντρο της δραστηριότητας του Αλή πασά, και αποτέλεσε μια ισχυρή έδρα για τον ίδιο και τους αξιωματικούς του.

Η νοτιοανατολική ακρόπολη λειτουργεί σήμερα ως επισκέψιμος αρχαιολογικός χώρος. Εκτείνεται σε δύο επίπεδα, όπου διατηρούνται αρκετά ενδιαφέροντα κτήρια, τα περισσότερα από τα οποία έχουν αναστηλωθεί από την 8η Εφορεία Βυζαντινών αρχαιοτήτων. Πρόκειται για τα ερείπια του Σεραγιού του Αλή πασά, στη θέση του οποίου χτίστηκε το Βυζαντινό Μουσείο, το «Θησαυροφυλάκιο», που φιλοξενεί μια μόνιμη

έκθεση αργυροτεχνίας, τα Μαγειρεία, η μικρή Πυριτιδαποθήκη και το Φετιχιέ τζαμί.

Εικόνα_ Πανοραμική Άποψη της Ακρόπολης Ιτς Καλέ
Πηγή : www.google.gr

Το Σεράι του Αλή πασά

Το Σεράι του Αλή πασά υπολογίζεται να χτίστηκε γύρω στο 1788. Σύμφωνα με περιγραφές περιηγητών της εποχής, ήταν ένα εντυπωσιακό οικοδόμημα, διακοσμημένο με ιδιαίτερο πλούτο. Το Σεράι ήταν τοποθετημένο στο δυτικό ύψωμα του Ιτς Καλέ με θέα προς την λίμνη, διαθέτοντας μια θέση κλειδί για τον έλεγχο ολόκληρης της πόλης. Στέγαζε τα διαμερίσματα του Αλή πασά, της οικογενείας του, των υπηρετών και του χαρεμιού. Επιπλέον περιλάμβανε αίθουσα αναμονής και ακροάσεων.

Στη γνωστή χαλυβουργία των W Leitch και H. Adlard, αποδίδεται ως μεγαλειώδες οικοδόμημα με πολυάριθμα παράθυρα στον όροφο,

διατεταγμένα σε σειρά. Έφερε τοξωτό προστώο στη δυτική πλευρά με θέα στην λίμνη.

Η αίθουσα αναμονής ήταν μεγαλοπρεπής, με θέα στην λίμνη και στην Πίνδο, με τοιχογραφίες και πολυάριθμες πόρτες που οδηγούσαν σε διάφορα μέρη του παλατιού.

Εξίσου επιβλητική ήταν και η αίθουσα ακροάσεων του Σεραγιού. Η λιθογραφία του G. de la Poer Beresford, απεικονίζει μια τεράστια αίθουσα με μεγάλα τοξωτά παράθυρα και πλούσιο ζωγραφικό διάκοσμο στην οροφή και τους τοίχους.

Από πρόσφατες ανασκαφές που έγιναν στην περιοχή προκύπτει ότι το Σεράι αποτελούσε ένα άριστα οργανωμένο κτιριακό συγκρότημα αφού περιλάμβανε λουτρά, αίθρια, βοηθητικούς χώρους και αυλές. Σήμερα, ωστόσο σώζονται μόνο ερείπια από την μεσημβρινή πτέρυγα του Σεραγιού και κάποια άλλα βοηθητικά κτίρια.

Το Σεράι ήδη από την πτώση του Αλή Πασά, με τις πολιορκίες των σουλτανικών στρατευμάτων είχε υποστεί πολλές φθορές και το 1870 καταστράφηκε ολοσχερώς.

Το 1958, η 8η Μεραρχία Ιωαννίνων παραχώρησε το κτίριο στο υπουργείο πολιτισμού στο οποίο φιλοξενείται από το 1995 το Βυζαντινό Μουσείο Ιωαννίνων, ενώ στον όροφο του κτιρίου βρίσκονται σήμερα τα γραφεία της 8ης Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Το Βυζαντινό Μουσείο διαθέτει επτά αίθουσες στις οποίες εκτίθενται σημαντικά ευρήματα ανασκαφών που χρονολογούνται από την παλαιοχριστιανική ως και την μεταβυζαντινή περίοδο.

Το Θησαυροφυλάκιο

Σε κεντρικό σημείο του Ιτς Καλέ και σε επαφή με τον ναό των Αγίων Αναργύρων βρίσκεται το κτήριο του Θησαυροφυλακίου. Η κάτοψη του είναι ορθογώνια, μια πεσσοτοιχία αποτελούμενη από τρεις πεσσούς, δημιουργώντας δύο επιμήκεις χώρους που στεγάζονται εσωτερικά με καμάρες και εξωτερικά με δίρριχτες στέγες.

Οι πλευρικές τοιχοποιίες της αίθουσας, φέρουν ορθογώνιες κόγχες, διαφόρων διαστάσεων. Στο δυτικό άκρο της νότιας πλευράς, υπάρχει θολωτό άνοιγμα που πιθανότατα οδηγούσε στον διπλανό θολωτό χώρο, ο οποίος μεταγενέστερα διαμορφώθηκε στον σημερινό ναό των Αγίων Αναργύρων.

Το κτίριο του Θησαυροφυλακίου αναστηλώθηκε από την 8η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων γύρω στο 1990 και έκτοτε φιλοξενεί μια μόνιμη έκθεση αργυροχοΐας. Την έκθεση συμπληρώνει η αναπαράσταση ενός εργαστηρίου αργυροχοΐας, κάτι για το οποίο τα Γιάννενα είναι ιδιαίτερα γνωστά, αφού η τέχνη της αργυροχοΐας γνώρισε μεγάλη άνθιση στην πόλη ιδιαίτερα κατά την μεταβυζαντινή περίοδο.

Το Φετιχιέ Τζαμί

Στο ανατολικότερο και ψηλότερο σημείο του Ιτς Καλέ. Βρίσκεται το Φετιχιέ Τζαμί. Σύμφωνα με την παράδοση το τζαμί είναι χτισμένο στην θέση που πριν βρίσκονταν ο βυζαντινός ναός των Ταξιαρχών. Το μόνο που μαρτυράει την ύπαρξη του ναού σε αυτό το σημείο είναι οι δύο μαρμάρيني πεσσικοί τέμπλου του 13ου αιώνα, που βρίσκονται εντοιχισμένοι στην κόγχη (μιχράμπ) του τζαμιού.

Το τζαμί περιλαμβάνει έναν μόνο χώρο και στεγάζεται με μεγάλο θόλο, που στηρίζεται σε τέσσερα ημιχώνια και τέσσερα τυφλά τόξα. Φέρει ξύλινο εξώστη στη βόρεια πλευρά και τα περισσότερα μέρη του χώρου κοσμούνται με τοιχογραφίες με φυτικό και γεωμετρικό διάκοσμο και αραβικές περιγραφές.

Εξωτερικά το τζαμί διαθέτε ανοικτή στοά, από την οποία σήμερα διατηρείται μόνο το κρηπίδωμα. Σε καλή κατάσταση ωστόσο διατηρείται ο μιναρές που φέρει εξώστη, οξυκόρυφη στέγη, ενώ στο πάνω μέρος της βάσης του σώζονται τρεις πλάκες με ανάγλυφη διακόσμηση.

Σύμφωνα με ιστορικές πηγές, μετά την υποταγή των κατοίκων της πόλης στους Οθωμανούς, χτίστηκε στο σημείο αυτό το πρώτο μουσουλμανικό

μετζήτ (θρησκευτικό ίδρυμα), που ονομάστηκε Φετιχιέ, που στα τουρκικά μεταφράζεται ως κατάκτηση.

Τον 17ο αιώνα ο Τζαλαλή πασάς ανέλαβε την δαπάνη για την κατασκευή του τζαμιού. Σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές, επρόκειτο για ένα μεγαλόπρεπο τζαμί που εντυπωσίαζε τους επισκέπτες. Η ανοικοδόμηση του τζαμιού πρέπει να πραγματοποιήθηκε γύρω στο 1770, λειτουργώντας ως πυρήνας της θρησκευτικής ζωής, μέχρι το 1795 που ανακαινίστηκε από τον Αλή πασά για να λειτουργήσει ως τέμενος του σεραγιού.

Τα τελευταία χρόνια η 8η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, πραγματοποίησε μια σειρά εργασιών αναστήλωσης και στερέωσης στο κτίριο, με παράλληλες εργασίες συντήρησης στις τοιχογραφίες και τη γύψινη διακόσμηση του μιχράμπ. Στον χώρο σήμερα φιλοξενείται έκθεση, με θέμα την πόλη των Ιωαννίνων κατά την περίοδο της ύστερης Τουρκοκρατίας και τη ζωή και το έργο του Αλή πασά.

Ο Τάφος του Αλή πασά

Βορειοδυτικά του Φετιχιέ Τζαμιού, βρίσκεται το μνημείο που φιλοξενεί τους τάφους του Αλή πασά και μιας από τις συζύγους του. Πρόκειται για ένα μνημείο ορθογώνιας κάτοψης, που είναι χωρισμένο σε δύο τμήματα. Το υπάρχον σιδερένιο κιγκλίδωμα αποτελεί απομίμηση του αυθεντικού, που ήταν αναμφίβολα εντυπωσιακό και μεγαλοπρεπές.

Εικόνα_ Το Φετιχιέ Τζαμί και ο Τάφος του Αλή Πασά
Πηγή : www.google.gr

Τα Μαγειρεία

Το κτίριο που στεγάζονταν τα μαγειρεία, πιθανολογείται ότι κτίστηκε στο α' μισό του 19ου αιώνα. Είναι ένα ισόγειο λιθόκτιστο κτίριο, με ορθογώνια κάτοψη. Ο εσωτερικός χώρος διαιρείται με ογκώδεις πεσσούς και τοξοστοιχία σε δύο επιμήκη χώρους που καλύπτονται εσωτερικά από έξι θόλους και εξωτερικά από τετράρριχτη στέγη στην οποία εξέχουν ισάριθμες καμινάδες. Στην δυτική πλευρά διαμορφωνόταν κρήνη από μια δεξαμενή που βρισκόταν εκεί.

Το κτίριο των μαγειρειών είναι από αυτά που έχει δεχθεί αρκετές επεμβάσεις, με τις τελευταίες να προέρχονται από την 8η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων την δεκαετία του 90. Σήμερα το κτίριο στεγάζει το αναψυκτήριο του αρχαιολογικού χώρου του Ιτς Καλέ.

Το κτίριο των πολλαπλών εκδηλώσεων

Βορειοδυτικά του Θησαυροφυλακίου, βρίσκεται ένα μεγάλων διαστάσεων κτίριο, που πιθανότατα αποτελούσε τμήμα του Σεραγιού.

Πρόκειται για επίμηκες, διώροφο οικοδόμημα, με ορθογώνια κάτοψη. Τοξωτές πεσσοστοιχίες διαιρούν το ισόγειο και τον όροφο, ένα μέρος των οποίων έχει καταστραφεί. Η τοιχοδομία του είναι ανάλογη με των υπόλοιπων οικοδομημάτων της νοτιοανατολικής ακρόπολης (αργολιθοδομή με μικρούς λίθους και οριζόντιες λίθινες ταινίες).

Όπως και με τα υπόλοιπα κτίρια μέσα στον χώρο του κάστρου, έτσι και σε αυτό την συντήρηση έχει αναλάβει η 8η Εφορία Βυζαντινών αρχαιοτήτων και πλέον ο όροφος του χρησιμοποιείται ως χώρος διεξαγωγής πολιτιστικών εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων.

Η Βορειοανατολική ακρόπολη

Η βορειοανατολική ακρόπολη ορίζεται από οχύρωση, μέρος της οποίας χρονολογείται στη βυζαντινή εποχή. Στη νότια πλευρά σώζεται η βυζαντινή πύλη που προστατεύεται από κυκλικό σε κάτοψη πύργο, ο οποίος σώζεται στο μεγαλύτερο ύψος του. Η ακρόπολη αυτή ονομαζόταν «επάνω γουλάς» και αποτελούσε την έδρα του βυζαντινού ηγεμόνα (δεσπότη) των Ιωαννίνων.

Τα μνημεία που χρονολογούνται στην οθωμανική περίοδο και βρίσκονται στην βορειοανατολική ακρόπολη είναι το τζαμί του Ασλάν πασά, το τουρμπές (τάφος), το ιεροδιδασκαλείο και τα μαγειρεία.

Κοντά στην ακρόπολη βρίσκονται επίσης τρία σημαντικά μνημεία της οθωμανικής περιόδου. Πρόκειται για το βυζαντινό λουτρό, το χαμάμ, την τούρκικη βιβλιοθήκη και το Σουφαρί σεράι.

Το Τζαμί του Ασλάν πασά

Ο Τέμενος χτίστηκε στις αρχές του 17ου αιώνα από τον Ασλάν πασά εκεί που κατά την παράδοση, στην βυζαντινή εποχή υπήρχε ο ναός του αγίου Ιωάννη. Σήμερα ωστόσο σώζεται μόνο το ιεροδιδασκαλείο και τα μαγειρεία.

Πρόκειται για ένα κτίριο τετράγωνης κάτοψης, που καλύπτεται με ψηλό ημισφαιρικό θόλο. Προστώο διαμορφώνεται στη δυτική πλευρά, καθώς

και στοά περιμετρικά της βόρειας, δυτικής και νότιας πλευράς. Το προστώ στηρίζεται σε κίονες οι οποίοι προέρχονται πιθανότατα από κάποιο παλαιοχριστιανικό ή βυζαντινό οικοδόμημα. Η στοά αρχικά ήταν ανοιχτή, σήμερα κλείνει με χαμηλή τοιχοποιία και μεγάλα παράθυρα στο πάνω μέρος της. Στην κρηπίδα της νότιας στοάς του τζαμιού ανοίγονται βαθιές καμαροσκέπαστες κόγχες με εναλλαγή λίθων και πλίνθων στην όψη των τόξων τους. Στο μπροστινό μέρος των κογχών υπάρχουν κτιστοί λουτήρες.

Για τον φωτισμό της κεντρικής αίθουσας προσευχής ανοίγονται σε κάθε τοίχο οκτώ παράθυρα σε δύο σειρές, τα οποία κοσμούνται με γραπτό διάκοσμο. Στον ανατολικό τοίχο της κεντρικής αίθουσας υπάρχει η κόγχη προσευχής (mihrab), η οποία κοσμείται με «σταλακτίτες», δηλαδή επάλληλες πολυεδρικές επιφάνειες με γραπτά ανεικονικά θέματα. Γύψινος γλυπτός ανεικονικός διάκοσμος πλαισιώνει το μέτωπο της κόγχης, τις πλευρές του minbar (κτιστός άμβωνας) και τις γωνιαίες κόγχες. Κυκλικό περίτεχνο κόσμημα καλύπτει το κέντρο του θόλου, ενώ τη βάση του διατρέχει γραπτή ζώνη με ρητά από το Κοράνι και ταινία διακοσμημένη με γύψινους σταλακτίτες.

Ένα μέρος του τζαμιού και του γειτονικού ιεροδιδασκαλείου αποτελούσε παλιότερα την έδρα της Αρχαιολογικής υπηρεσίας. Όμως από το 1930 το τζαμί στεγάζει το δημοτικό μουσείο της πόλης και φιλοξενεί τρεις διαφορετικές συλλογές ελληνική, εβραϊκή και τούρκικη. Όλα τα εκθέματα αποτελούν δωρεές επιφανών οικογενειών και χρονολογούνται από το 18ο – 20ο αιώνα, και είναι κυρίως σκεύη με χρηστικό και διακοσμητικό χαρακτήρα. Το μουσείο επίσης περιλαμβάνει όπλα και ενδυμασίες της περιόδου της Τουρκοκρατίας, ενώ η εβραϊκή συλλογή περιλαμβάνει φορεσιές και προικοσύμφωνα της άλλοτε ακμάζουσας εβραϊκής κοινότητας των Ιωαννίνων.

Ο Τουρμπές

Ο τουρμπές (μαυσωλείο) βρίσκεται ανατολικά του τζαμιού του Ασλάν πασά. Σύμφωνα με την παράδοση, το ταφικό αυτό μνημείο ανήκει στον Ασλάν πασά, ιδρυτή του τζαμιού επιτρέπουν τη χρονολόγηση του στις αρχές του 17ου αιώνα. πρόκειται για οκταγωνικό κτήριο, που καλύπτεται με ημισφαιρικό θόλο, ο οποίος εξωτερικά φέρνει κωνοειδή στέγη από σχιστόπλακες. Κάθε πλευρά του διακοσμείται εξωτερικά με ένα αβαθές αψίδωμα που απολήγει σε ελαφρά τεθλασμένο τόξο. Το κτήριο, κατασκευασμένο με αργολιθοδομή, εξωτερικά ήταν επιχρισμένο. Στο εσωτερικό του διατηρείται γλυπτός και ζωγραφιστός διάκοσμος με αραβουργήματα.

Ο Μεντρεσές

Ο μεντρεσές βρίσκεται νοτιοδυτικά του τζαμιού του Ασλάν πασά και πιθανότατα κτίστηκε την ίδια περίπου εποχή με το τζαμί (α'μισό 17ου αιώνα).

Η λειτουργία του συνδεόταν με το τζαμί και τα μαγειρεία, με τα οποία αποτελούσαν ένα οργανωμένο θρησκευτικό - εκπαιδευτικό κέντρο.

Οι μεντρεσέδες (ιεροδιδασκαλεία) ήταν ανώτερα σχολεία, όπου διέμεναν οι σπουδαστές και διδάσκονταν θεολογία και φιλοσοφία, σε αντίθεση με τα μεχτέπ, δηλαδή τα κατώτερα σχολεία, όπου οι μαθητές διδάσκονταν γραφή και ανάγνωση από το Κοράνι.

Ο μεντρεσές είναι ένα μεγάλων διαστάσεων επίμηκες κτήριο. Έχει κτιστεί με αργολιθοδομή και καλύπτεται με κεραμοσκεπή. Αποτελείται από 12 θολοσκέπαστα δωμάτια και μια μεγάλη ξυλόστεγη αίθουσα διδασκαλίας στο κέντρο του. την ανατολική όψη καλύπτει ανοιχτό προστώο, στηριζόμενο σε λίθινους κίονες και τόξα, στα οποία η χρήση πλίνθων δημιουργεί μια αισθητική ποικιλία. Κάθε δωμάτιο φέρει εστία και φωτίζεται μόνο από την είσοδο του.

Η αποκατάσταση του μεντρεσέ έγινε από την 8^η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων το 1987.

Τα Μαγειρεία

Το κτήριο των μαγειρείων ανεγέρθηκε πιθανώς την ίδια εποχή (α' μισό 17ου αιώνα) με το παρακείμενο τζαμί, και αποτέλεσε την εστία του ιεροδιδασκαλείου (μεντρεσέ) του οθωμανικού συγκροτήματος του Ασλάν πασά.

Πρόκειται για ένα ορθογώνιο κτήριο με ανοιχτό προστώο. Εσωτερικά χωρίζεται με τόξα σε δύο επιμήκη δωμάτια, από τα οποία, το ένα αποτελεί τον κυρίως χώρο της εστίας και στεγάζεται με πλινθόκτιστο ημισφαιρικό θόλο, πάνω στον οποίο διαμορφώνεται πολυγωνική καπνοδόχος.

Οι υπόλοιποι χώροι, καθώς και το προστώο καλύπτονταν πιθανόν με ξυλοστέγη, που σήμερα δεν σώζεται.

Η Τουρκική Βιβλιοθήκη

Η τουρκική βιβλιοθήκη είναι κτισμένη κοντά στη βορειοανατολική ακρόπολη και πιθανότατα συνδέεται με την εστία και το μεντρεσέ (ιεροδιδασκαλείο) του Ασλάν πασά. Ο χαρακτηρισμός του κτηρίου ως βιβλιοθήκης οφείλεται στο μεγάλο αριθμό χειρογράφων και έντυπων βιβλίων, που κατά πληροφορίες υπήρχαν εκεί. Περιλαμβάνει στον όροφο μια μεγάλη αίθουσα (αναγνωστήριο), δύο μικρότερες εκατέρωθεν της εισόδου με στενό θολοσκέπαστο διάδρομο ανάμεσα τους και ένα ανοιχτό προστώο. Το τελευταίο διαμορφώνεται στην πρόσοψη του οικοδομήματος με κιονοστήρικτη τοξοστοιχία, όπου καταλήγει η λίθινη κλίμακα. Η όψη της κλίμακας διαρθρώνεται με δύο ανισοϋπή τόξα, από τα οποία το ευρισκόμενο κάτω από το πλατύσκαλο διαμορφώνεται σε καμαροσκεπή είσοδο προς τους ισόγειους βοηθητικούς χώρους του οικοδομήματος.

Το Σουφαρί Σεράι

Το μέγαρο των Σουφαρήδων (ιππέων) - Σουφαρί Σεράι κτίστηκε πιθανότατα μεταξύ των ετών 1815 και 1820. Αποτελεί ένα από τα

σημαντικότερα κτήρια στρατωνισμού της ύστερης οθωμανικής περιόδου. Το εντυπωσιακών διαστάσεων κτήριο βρίσκεται απέναντι από το τούρκικο λουτρό, έξω από τη βορειοανατολική ακρόπολη του κάστρου και στέγαζε τη «σχολή ιππικού» του Αλή πασά.

Είναι διώροφο, λιθόκτιστο, ορθογώνιας κάτοψης κτήριο. Το ισόγειο διαμορφώνεται σε τέσσερις επιμήκεις χώρους, που χωρίζονται μεταξύ τους με πεσσούς και τοξοστοιχίες. Τρία μεγάλα τοξωτά ανοίγματα στη βόρεια και στη νότια πλευρά διευκόλυναν την κυκλοφορία των ιππέων. Τα παράθυρα που ανοίγονται σε όλες τις πλευρές, φωτίζουν το εσωτερικό του. Στον όροφο οδηγεί εξωτερική λίθινη κλίμακα νεωτερικής κατασκευής. Ο όροφος ακολουθεί την ίδια τετραμερή διάταξη του ισόγειου, με την διαφορά ότι ο χωρισμός των χώρων γίνεται μόνο με λίθινους πεσσούς (χωρίς τοξοστοιχίες), που στηρίζουν την ξυλοστέγη. Περίπου πενήντα παράθυρα φωτίζουν το εσωτερικό του ορόφου, διασπώντας τη μονοτονία της τοιχοδομής. Η αργολιθοδομή της τοιχοποιίας πιθανώς ήταν επιχρισμένη στον όροφο και ακάλυπτη στο ισόγειο.

Στο κτήριο έχουν γίνει εκτεταμένες εργασίες στερέωσης και αποκατάστασης από το Υπουργείο Παιδείας. Σήμερα στεγάζει τα Γενικά Αρχεία του Κράτους (παράρτημα Ιωαννίνων).

Το Βυζαντινό λουτρό

Πρόκειται για βυζαντινό λουτρό του 13ου αιώνα και αποτελεί ένα από τα λιγοστά σωζόμενα ανάλογα κτήρια.

Το λουτρό αποτελείται από τη δεξαμενή, η οποία καταλαμβάνει το δυτικότερο τμήμα του. Σώζεται έως το ύψος του δαπέδου, το οποίο καλύπτεται από ισχυρό υδραυλικό κονίαμα, ενώ οι πλάκες που το κάλυπταν δεν σώζονται. Κάτω από το δάπεδο της δεξαμενής υπάρχουν τρεις αγωγοί, οι οποίοι συνδέουν το τοξωτό άνοιγμα στη δυτική πλευρά της με τον υπόκαυστο χώρο του.

Το κεντρικό υπόκαυστο δωμάτιο, δηλαδή τον θερμόν ή μέσον οίκον των βυζαντινών βαλανείων δεν σώζεται σήμερα, και ένα μεγάλο τμήμα του στα βορειοανατολικά καλύπτεται από το σχολείο. Το δάπεδο του, στηριζόταν σε πυκνές σειρές κτιστών πεσσίσκων, ορθογώνιας διατομής. Στους τοίχους του υπάρχουν κατακόρυφοι αγωγοί τετράγωνης διατομής που χρησίμευαν για την κυκλοφορία του θερμού αέρα. Στο χώρο όπου κτίστηκε το σχολείο βρισκόταν πιθανότατα το πρώτο δωμάτιο το αποδυτήριο, το χλιαρόν, των βυζαντινών βαλανείων. Τμήμα ενός άλλου χώρου αποκαλύφτηκε νότια του υπόκαυστουωματίου, με το οποίο και επικοινωνούσε μέσω δύο μεγάλων ορθογώνιων ανοιγμάτων, που κλείστηκαν μεταγενέστερα. Και στο χώρο αυτό σώζονται κατακόρυφοι αγωγοί για την επικοινωνία του ζεστού αέρα. Οι τοιχοποιίες του λουτρού είναι κτισμένες με εξαιρετική επιμέλεια από λαξευμένες πέτρες και πλίνθους σε οριζόντιες στρώσεις. Τμήμα του κτηρίου είναι θεμελιωμένο πάνω σε λείψανα ισχυρών τοίχων της ελληνιστικής εποχής.

Το Χαμάμ (λουτρό)

Το χαμάμ βρίσκεται έξω από τη βορειοανατολική ακρόπολη του κάστρου, νότια της βιβλιοθήκης. Είναι ένα από τα πρωιμότερα σωζόμενα οθωμανικά μνημεία στα Ιωάννινα και χρονολογείται στις αρχές του 17ου αιώνα. Φαίνεται ότι αντικατέστησε το εντοπισμένο βορειότερα βυζαντινό λουτρό. Το κτήριο, που έχει δεχθεί πολλές μεταγενέστερες επεμβάσεις, αποτελείται από μια μεγάλη τετράγωνη αίθουσα, έναν ενδιάμεσο στενόμακρο καμαροσκέπαστο χώρο, την κυρίως αίθουσα του λουτρού, την καμαροσκέπαστη δεξαμενή και τους φούρνους για το ζέσταμα του νερού.

Ο κυρίως χώρος του λουτρού είναι μια σταυρόσχημη αίθουσα, με μικρά τετράγωνα θολοσκέπαστα διαμερίσματα που διαμορφώνονται στις γωνίες του τετραγώνου. Η κύρια αίθουσα του λουτρού έφερε λίθινο δάπεδο, που στηριζόταν στους κιονίσκους των υποκαύστων, οι

περισσότεροι από τους οποίους σώζονται. Πήλινοι σωλήνες περιτρέχουν τους τοίχους της και χρησίμευαν για τη διοχέτευση ζεστού νερού και τη θέρμανση του χώρου.

Ανατολικά και στο τμήμα του κτηρίου που καταλαμβάνεται σήμερα από νεώτερο κτίσμα, βρίσκεται η καμαροσκέπαστη δεξαμενή και οι φούρνοι για το ζέσταμα του λουτρού.

Η κατασκευή του λουτρού είναι ιδιαίτερα επιμελημένη. οι τοίχοι του ήταν επιχρισμένοι με ισχυρό κονίαμα. «Σταλακτίτες», το χαρακτηριστικό ισλαμικό κόσμημα με τις επάλληλες πολυεδρικές επιφάνειες, κοσμούν τους τοίχους του κτηρίου.

Το κτήριο διασώζεται σε ημιερειπωμένη κατάσταση, παρά τις πρόχειρες κατά καιρούς επεμβάσεις (στερεώσεις περιμετρικής τοιχοποιίας, επισκευές στους τρούλους, στερεώσεις υποκαύστων και διακοσμητικών στοιχείων.)

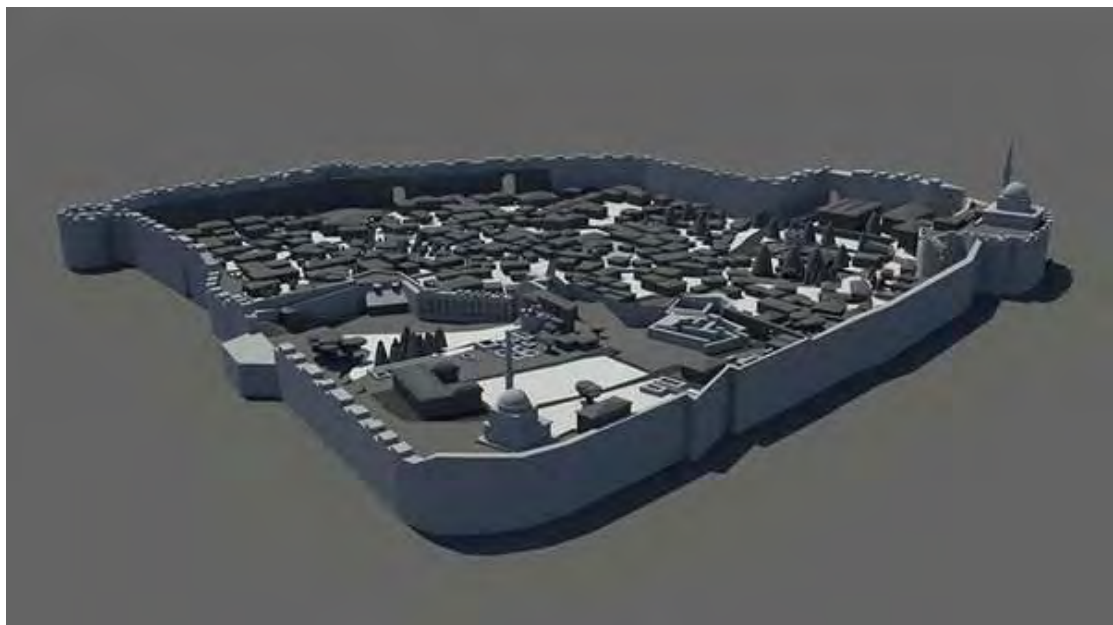
Η Εβραϊκή Συναγωγή

Η εβραϊκή κοινότητα των Ιωαννίνων μαρτυρείται από τη βυζαντινή περίοδο. Στο χρυσόβουλο του έτους 1319 του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Β' οριζόταν «ελευθερία και ανενοχλησία» και για τους Ιουδαίους της πόλης. Μετά το διωγμό από τους βασιλείς Φερδινάνδο και την Ισαβέλλα της Ισπανίας το 1492 πολλοί Ισπανοεβραίοι κατέφυγαν στα Ιωάννινα. Μέχρι το ναζιστικό διωγμό η εβραϊκή κοινότητα αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα της τοπικής οικονομίας και ιστορίας. Έως τη δεκαετία του 1960 λειτουργούσε εβραϊκό σχολείο, ενώ σήμερα σώζεται στην πόλη το νεκροταφείο, οικοδομήματα από την εβραϊκή συνοικία και η εντός του κάστρου συναγωγή.

Η «Αρχαία Ιερή Συναγωγή των Ιωαννίνων» είναι ένα από τα μεγαλύτερα και παλαιότερα αντίστοιχα κτήρια, που σώζονται στην Ελλάδα (Κέρκυρα, Χαλκίδα, Ρόδος). Το μνημείο αποτελείται από μια ορθογώνια υπόστυλη θολοσκεπή αίθουσα με πολλά παράθυρα. Στο κέντρο της ανατολικής πλευράς προεξέχει η Ιερή Πύλη «Εχάλ Ακόδες» με επένδυση από

μάρμαρο και κοσμημένη από τέσσερις κιονίσκους με ανάγλυφα ανθήμια, όπου φυλάσσονται οι περγαμηνές του Μωσαϊκού Νόμου «Σιφρέ Τορά». Στο κέντρο της δυτικής πλευράς της αίθουσας βρίσκεται το Βήμα «Τεβά», όπου κινούνται οι «Χαζανίμ», δηλαδή οι ιερουργούντες, και όσοι πιστοί παρακολουθούν την ανάγνωση του Τορά. Στη βόρεια πλευρά υπάρχει γυναικωνίτης. Ο προαύλειος χώρος περιβάλλεται από από ψηλό τοίχο και περιλαμβάνει πηγάδι και κρήνη. Στην καμαροσκεπή πύλη υπάρχει εντοιχισμένη επιγραφή με το έτος 5657(1897), ενώ δύο ακόμη επιγραφές, με τη χρονολογία 5586(1826), σώζονται στην πρόσοψη του κτηρίου. Πέρα από τις εντοιχισμένες επιγραφές, που αφορούν ανακαινίσεις του οικοδομήματος, ο χρόνος ανοικοδόμησης της συναγωγής είναι άγνωστος. Πιθανότατα κτίστηκε στη θέση παλαιότερης. Μία δεύτερη νεώτερη συναγωγή στην πόλη των Ιωαννίνων υπήρχε εκτός του κάστρου (επί των οδών Αρσάκη και Γιοσέφ Ελιγιά).

Πηγή (περιγραφής όλων των μνημείων) : 8^η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

Εικόνα_ 3D απεικόνιση του κάστρου

Πηγή : ΙΕΚ ΔΕΛΤΑ

Ανάλυση περιοχής μελέτης μέσω έρευνας πεδίου

Η εκπόνηση της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας βασίστηκε στην επιτόπια έρευνα της περιοχής μελέτης – κάστρο των Ιωαννίνων. Το κεφάλαιο αυτό αποτελεί για προσπάθεια ανάλυσης της υφιστάμενης κατάστασης της περιοχής, και περιλαμβάνει την καταγραφή του κτιριακού αποθέματος αποτυπωμένη σε χάρτες. Το υπόβαθρο που χρησιμοποιήθηκε είναι αεροφωτογραφία που βρέθηκε στην κατοχή μου μετά από αίτηση στο κτηματολόγιο.

ΧΑΡΤΗΣ_01 - ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :
ΚΑΣΤΡΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΧΑΡΤΗΣ_01

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ
ΠΕΡΙΟΧΗΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : ΖΩΗ ΝΙΤΣΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΣΠΟΥΡΝΑΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ (ΑΝ.ΚΑΘ. Τ.Μ.Χ.Π.Λ.)

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:2500

ΥΠΟΒΑΘΡΟ :
ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε.

ΒΟΛΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2017

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- δομημένο
- όριο κάστρου
- δρόμος ήπιας κυκλοφορίας
- πεζόδρομος

Χάρτης 01_ Γενική διάταξη περιοχής

Όπως γίνεται αντιληπτό από τον χάρτη της γενικής διάταξης της περιοχής το κάστρο ακολουθεί μια οργανική ανάπτυξη χωρίς σχέδιο. Είναι πυκνοδομημένο με τα κτίρια να ανέρχονται στα 323 και παρατηρείται έλλειψη δημόσιων χώρων. Ακόμη διακρίνονται τα όρια του κάστρου και οι τρεις εισοδοί του. Παρόλο που αντικείμενο της εργασίας δεν αποτελεί η καταγραφή του οδικού δικτύου, στον συγκεκριμένο χάρτη έγινε μια προσπάθεια καταγραφής των βασικών οδών που συναντούνται στο εσωτερικό του. Με το κόκκινο συμβολίζονται οι δρόμοι ήπιας κυκλοφορίας από όπου διέρχονται οχήματα και με κίτρινο συμβολίζονται οι πεζόδρομοι. Σημαντική είναι η αναφορά στο γεγονός ότι μέσα στο κάστρο δεν ακολουθούνται οι κανόνες όσον αφορά την χρήση των πεζοδρόμων και πολλές φορές χρησιμοποιούνται από οχήματα, δυσκολεύοντας την κινητικότητα εντός του.

ΧΑΡΤΗΣ_02 - ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :
ΚΑΣΤΡΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΧΑΡΤΗΣ_02

ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : ΖΩΗ ΝΙΤΣΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΣΑΠΟΥΝΑΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ (ΑΝ.ΚΑΘ., Τ.Μ.Χ.Π.Α.)

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:2500

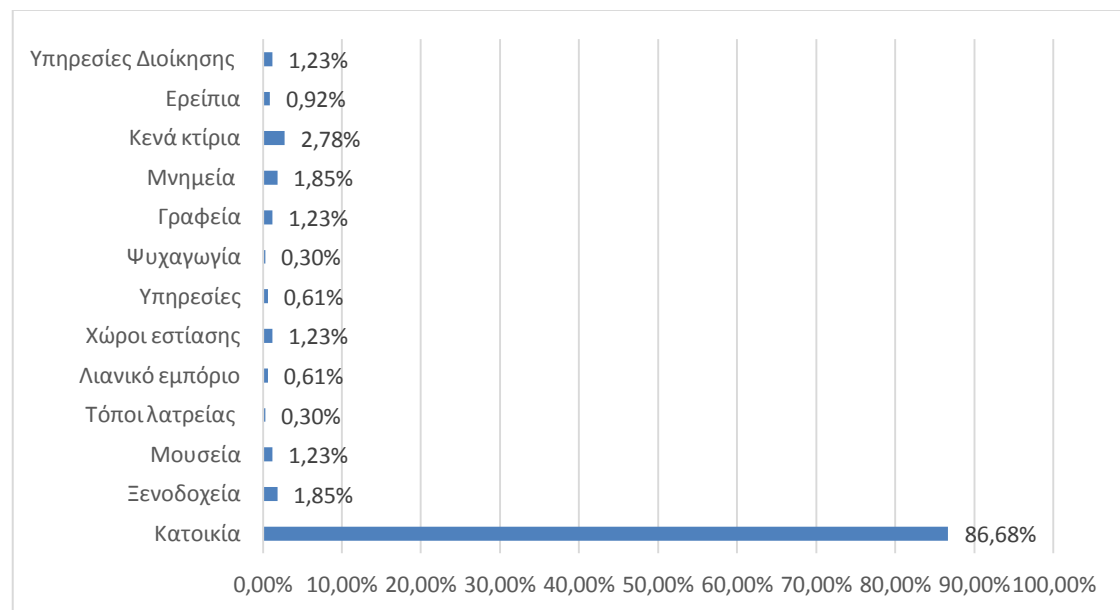
ΥΠΟΒΛΗΤΟ :
ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε.

ΒΟΛΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2017

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

	κατοικία		τόποι λατρείας		υπηρεσίες		μνημεία		υπηρεσίες διοίκησης
	ξενοδοχεία		λιανικό εμπόριο		ψυχαγωγία		κενά κτίρια		
	μουσεία		χώροι εστίασης		γραφεία		ερείπια		

Χάρτης 02_ Χρήσεις Γης

Γράφημα_ Ποσοστιαία απεικόνιση χρήσεων γης ανά επίπεδο ισογείου

Πηγή : Ιδία Επεξεργασία

Μετά από καταγραφή των χρήσεων γης του ισογείου της περιοχής μελέτης, και με την ανάλυση του χάρτη που δημιουργήθηκε διαπιστώνουμε ότι η επικρατούσα χρήση του κάστρου είναι αυτή της κατοικίας με τις υπόλοιπες χρήσεις όπως των χώρων εστίασης, την ψυχαγωγία, το εμπόριο και τα ξενοδοχεία να υπάρχουν σε πολύ μικρό, σχεδόν ελάχιστο βαθμό. Η δημιουργία χάρτη χρήσεων πρώτου ορόφου δεν κρίθηκε απαραίτητη, καθώς περιλαμβάνει μόνο κατοικία.

Δεν παρατηρείται κάποια ζώνη που να βρίσκονται συγκεντρωμένες χρήσεις ίδιου είδους, και όπως προαναφέρθηκε κύρια χρήση είναι η κατοικία με ποσοστό 86,68 % , ενώ η αμέσως επόμενη, αν και με πολύ μικρό ποσοστό χρήση είναι αυτή των κενών κτιρίων με 2,78%. Τα μικρότερα ποσοστά στις χρήσεις καταλαμβάνουν τόποι λατρείας, η ψυχαγωγία και τα γραφεία (0,30%) αφού στην περιοχή μελέτης συναντάμε μόνο από ένα. Αναφορικά οι υπόλοιπες χρήσεις είναι τα ξενοδοχεία και τα μνημεία με ποσοστό 1,85%, τα μουσεία, οι χώροι εστίασης και οι υπηρεσίες διοίκησης με 1,23%, τα ερείπια με 0,92% και τα λιανικό εμπόριο και οι υπηρεσίες με 0,61%.

ΧΑΡΤΗΣ_03 - ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΡΟΦΩΝ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ισόγειο
- δώροφο
- τριώροφο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :
ΚΑΣΤΡΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΧΑΡΤΗΣ_03

ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΡΟΦΩΝ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : ΖΩΗ ΝΙΤΣΑ

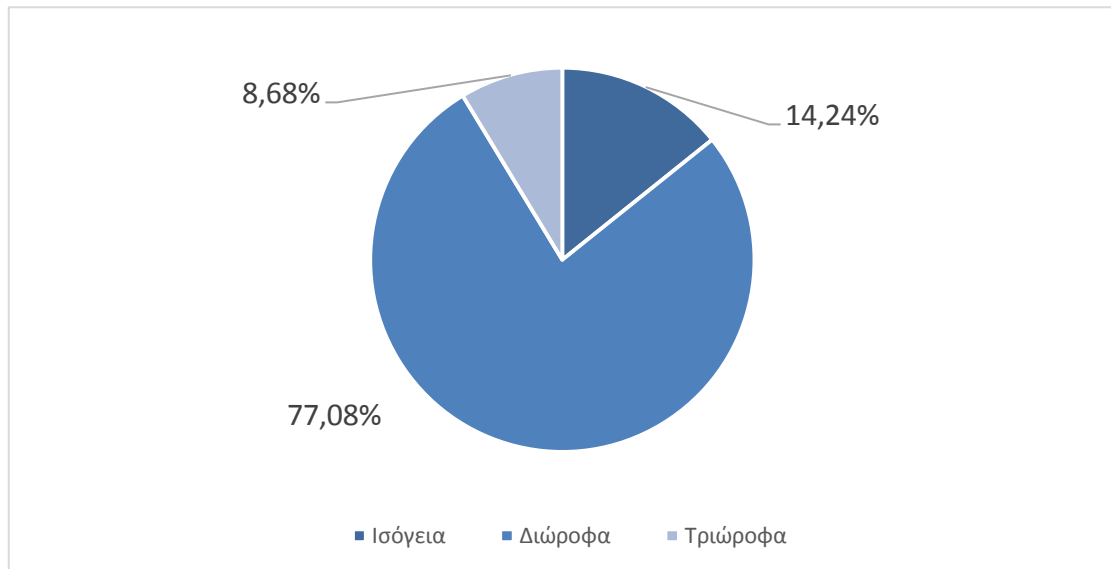
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΣΑΠΟΥΝΑΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ (ΑΝ.ΚΑΘ. Τ.Μ.Χ.Π.Γ.Α)

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:2500

ΥΠΟΒΑΘΡΟ :
ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Δ.Ε.

ΒΟΛΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2017

Χάρτης 03_ Αριθμός Ορόφων

Γράφημα_ Ποσοστιαία κατανομή αριθμού ορόφων των κτιρίων
Πηγή : Ιδία επεξεργασία

Σύμφωνα με τον χάρτη αριθμού ορόφων αλλά και το γράφημα που προέκυψε, παρατηρούμε ότι στην περιοχή μελέτης κυριαρχούν τα διώροφα κτίρια με ποσοστό 77,08 %, στην συνέχεια ακολουθούν τα ισόγεια με ποσοστό 14,24% και τέλος το μικρότερο ποσοστό καταλαμβάνουν τα τριώροφα με ποσοστό 8,68%. Πρέπει εδώ να επισημανθεί ότι σε στην καταγραφή περιλαμβάνονται τόσο τα μνημεία όσο και μουσεία.

ΧΑΡΤΗΣ_04 - ΠΑΛΑΙΟΤΗΤΑ ΚΤΙΡΙΩΝ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- πριν το 1985
- 1985- 2000
- μετά το 2000

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :
ΚΑΣΤΡΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΧΑΡΤΗΣ 04

ΠΑΛΑΙΟΤΗΤΑ
ΚΤΙΡΙΩΝ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : ΖΩΗ ΝΙΤΣΑ

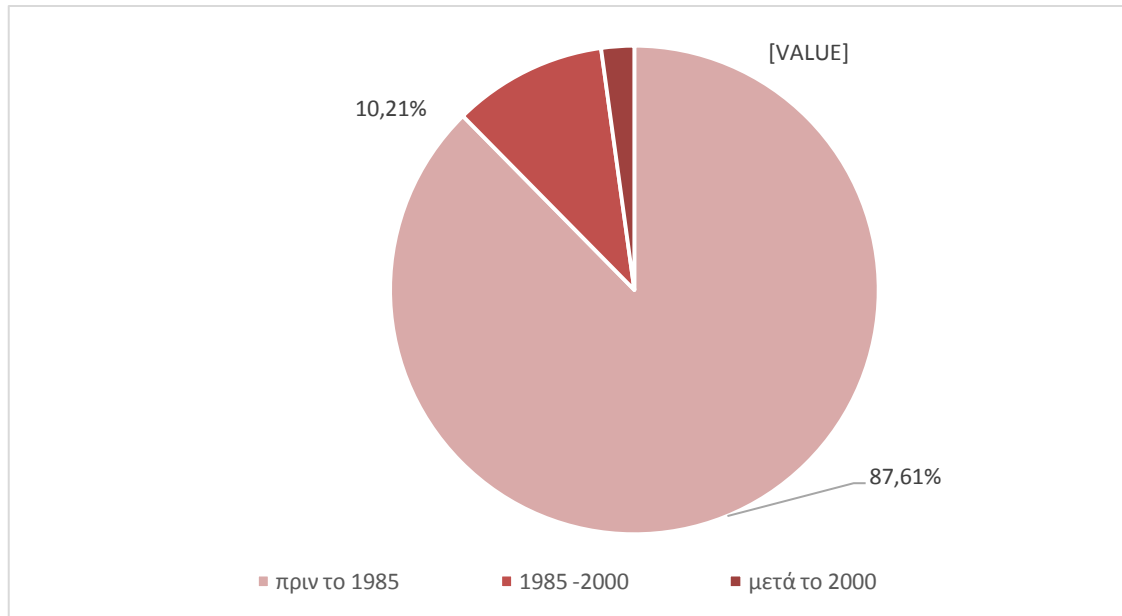
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΣΑΓΓΟΥΝΑΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ (ΑΝ.ΚΑΘ. Τ.Μ.Χ.Π.Α.)

ΚΑΙΜΑΚΑ 1:2500

ΥΠΟΒΑΘΡΟ :
ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε.

ΒΟΛΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2017

Χάρτης 04_ Παλαιότητα κτιρίων

Γράφημα_ Ποσοστιαία κατανομή παλαιότητας ακινήτων

Πηγή : Ιδία Επεξεργασία

Καθώς η εργασία ασχολείται κυρίως με το κτιριακό απόθεμα της περιοχής, η καταγραφή της ηλικίας των κτιρίων και η κατανομή τους σε τρεις περιόδους κρίθηκε απαραίτητη. Τα κτίρια χωρίζονται σε κατηγορίες πριν το 1985, από το 1985 – 2000 και μετά το 2000. Όπως γίνεται αντιληπτό από τον χάρτη αλλά και το γράφημα το μεγαλύτερο ποσοστό κτιρίων κατατάσσεται στην κατηγορία πριν το 1985 με ποσοστό 87,61%. Στην συνέχεια ακολουθεί η ενδιάμεση περίοδος (1985 – 2000) με ποσοστό 10,21%, ενώ τελευταία έρχεται η κατηγορία μετά το 2000 με ποσοστό μόλις 2,18%. Σημαντικό εδώ είναι να αναφερθεί ότι τα περισσότερα κτίρια της τελευταίας κατηγορίας αποτελούν τα ξενοδοχεία της περιοχής μελέτης.

ΧΑΡΤΗΣ_05 - ΜΝΗΜΕΙΑ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1. κεντρική πύλη κάστρου
2. εβραϊκή συναγωγή
3. σουφαρί σαράι
4. α(ρ)σλάν τζαμί
5. πτερ καλέ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :
ΚΑΣΤΡΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΧΑΡΤΗΣ_05

ΜΝΗΜΕΙΑ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : ΖΩΗ ΝΙΤΣΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΣΑΠΟΥΝΑΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ (ΑΝ.ΚΑΘ.Τ.Μ.Χ.Π.Α.)

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:2500

ΥΠΟΒΑΘΡΟ :
ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ Α.Ε.

ΒΟΛΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2017

Χάρτης 05_ Μνημεία

Στον συγκεκριμένο χάρτη γίνεται μια καταγραφή των μνημείων για να γίνει αντιληπτή η θέση τους μέσα στο κάστρο σε σχέση με τον οικισμό. Όπως έχει αναφερθεί στο κάστρο υπάρχουν δύο ακροπόλεις, οι οποίες φαίνονται και στον χάρτη με τα νούμερα 4 και 5. Στο νούμερο 2 μπορούμε να δούμε την εβραϊκή συναγωγή και στο 3 το σουφαρίσαράι. Τέλος, θεωρήθηκε σημαντικό να αποτυπωθεί στον χάρτη η κεντρική πύλη του κάστρου από όπου εισέρχονται οι επισκέπτες αλλά και οι περισσότεροι ντόπιοι.

SWOT ANALYSIS

<p>ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Αρχιτεκτονικός πλούτος • Πλούσιο κτιριακό απόθεμα • Ιδιαίτερου χαρακτήρα πολιτιστική κληρονομιά (μνημεία, διατηρητέα κτίρια) • Η περιοχή βρίσκεται σε κεντρικό σημείο της πόλης και σε άμεση σχέση με την λίμνη	<p>ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Μικρό ποσοστό κτιρίων σε κακή κατάσταση • Έλλειψη πολιτιστικής δραστηριότητας, αστικού εξοπλισμού και χώρων στάθμευσης εντός του κάστρου • Χαμηλό επίπεδο ευαισθητοποίησης των κατοίκων
<p>ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ύπαρξη ενδιαφέροντος για συμμετοχική ανάπτυξη • Ύπαρξη ενδιαφέροντος για τάσεις εναλλακτικού (πολιτιστικού) τουρισμού • Ανάδειξη και προβολή του κάστρου μέσα από την αξιοποίηση του κτιριακού αποθέματος και των μνημείων • Αξιοποίηση των κενών κτιρίων για στέγαση πολιτιστικών δραστηριοτήτων	<p>ΚΙΝΔΥΝΟΙ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Υποβάθμιση του αξιόλογου κτιριακού αποθέματος • Αφανισμός παραδοσιακών επαγγελμάτων • Ανομοιομορφία κτιριακού αποθέματος • Ερήμωση της περιοχής τις βραδινές ώρες λόγω έλλειψης υποδομών

Προτεινόμενες και μη πολεοδομικές παρεμβάσεις στην περιοχή μελέτης – Κάστρο Ιωαννίνων

Στο κεφάλαιο αυτό λαμβάνονται υπόψη όλα τα συμπεράσματα των προηγούμενων ενοτήτων, δηλαδή ότι προέκυψε από την ανάλυση και την αξιολόγηση της περιοχής μελέτης, καθώς και η σχετική νομοθεσία και οι βασικές αρχές για αποτελεσματικές και ολοκληρωμένες επεμβάσεις σε περιοχές με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά. Σε αυτό το σημείο της εργασίας θα γίνει μια προσπάθεια διατύπωσης ενός οράματος για την περιοχή του κάστρου των Ιωαννίνων και θα ακολουθήσουν οι στρατηγικοί στόχοι που θα στηρίξουν αυτή την πρόταση.

Όραμα και στόχοι

Η ανάλυση της περιοχής μελέτης και η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων που απεικονίστηκαν μέσω χαρτών και γραφημάτων, αποτελούν την πρώτη βάση για την σύνταξη του οράματος και των στρατηγικών στόχων που θα ακολουθηθούν στην περιοχή μελέτης.

Όραμα : Η ανάδειξη του κάστρου των Ιωαννίνων, μέσω της ενίσχυσης της πολιτιστικής κληρονομιάς του και η καλύτερη διατήρηση και ανάδειξη του χώρου του, μέσω πολιτιστικών διαδρομών και μικρών παρεμβάσεων υποδομής και συντήρησης. Τέλος, η καλύτερη ένταξη του κάστρου στην καθημερινότητα της πόλης, με γνώμονα πάντα την διατήρηση της παραδοσιακής του ταυτότητας.

Στόχοι και βασικές προτάσεις υλοποίησης τους

Στόχος 1: Αναζωογόνηση της περιοχής του κάστρου μέσω της αναδιοργάνωσης και της ενίσχυσης των δραστηριοτήτων του

Όπως γίνεται φανερό από την επιτόπια μελέτη και καταγραφή που πραγματοποιήθηκε στην περιοχή κύρια χρήση αποτελεί η κατοικία. Ο συγκεκριμένος στόχος, αποβλέπει στην ενίσχυση της εμπορικής ταυτότητας της περιοχής με την παρουσία παραδοσιακών επαγγελματιών που αυτή την στιγμή έχουν εκλείψει ή είναι διάσπαρτα στην πόλη. Το καθαυτό παραδοσιακό επάγγελμα των Ιωαννίνων είναι η αργυροχοΐα και θα ήταν σημαντικό για την αναζωογόνηση του κάστρου να υπάρχουν σημεία στα οποία να ομαδοποιούνται αυτές οι δραστηριότητες με εργαστήρια παρασκευής, που κάποιος θα μπορούσε να παρακολουθήσει την διαδικασία, αλλά και μαγαζιά.

Ταυτόχρονα, η δημιουργία «πολιτιστικών περιοχών», κυρίως καλλιτεχνικής φύσης θα προσέδιδε μια νέα ταυτότητα στην περιοχή η οποία θα αποτελούσε πόλο έλξης καλλιτεχνών και γενικότερα τουριστών.

Στόχος 2: Ανάδειξη του κάστρου, ενίσχυσης της πολιτιστικής κληρονομιάς του και δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών

Λαμβάνοντας υπόψη την υφιστάμενη κατάσταση του κάστρου και την ιδιότητα του ως κύριος τουριστικός πόλος έλξης της πόλης, ιδιαίτερη βαρύτητα πρέπει να δοθεί στην σωστή αξιοποίηση του με κύριο παράγοντα την πολιτιστική κληρονομιά που διαθέτει. Σημαντικό ρόλο έρχεται να διαδραματίσει εδώ το ευρωπαϊκό πρόγραμμα Raphael – living castles.

Επιπλέον, μέσω της καταγραφής και της επιτόπιας έρευνας διαπιστώθηκε ότι πολλά από τα κτίρια του κάστρου δεν υπακούνε στο σύστημα μορφολογικών κανόνων που ορίζεται για τους παραδοσιακούς οικισμούς. Με γνώμονα την ταυτότητα της περιοχής, υπάρχει ανάγκη για μια ενιαία μορφολογία και αρχιτεκτονική των κτιρίων.

Πολιτικές, μέτρα και δράσεις

Η υλοποίηση των παραπάνω στόχων, κάνει απαραίτητη τη δημιουργία πολιτικών, μέτρων και δράσεων, η οποία θα χωριστεί στους παρακάτω άξονες.

1^{ος} Άξονας: Ανάδειξη του κάστρου ως χώρος τουρισμού

- 1.1 Ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του κάστρου και τον διατηρητέων κτιρίων
- 1.2 Δημιουργία θεματικών πολιτιστικών διαδρομών
- 1.3 Αξιοποίηση του προγράμματος Raphael – living castles
- 1.4 Ανάδειξη του ρόλου των τειχών

2^{ος} Άξονας: Οικονομία και Απασχόληση

- 2.1 Ανάδειξη γειτονιών του κάστρου με θεματικές εκδηλώσεις και διάφορα δρώμενα ανά εποχή
- 2.2 Διαμόρφωση πολιτιστικών χώρων, σε κτίρια που δεν χρησιμοποιούνται με συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας
- 2.3 Λειτουργία υπαίθριων θερινών θεάτρων
- 2.4 Έκθεση τοπικών προϊόντων σε υπαίθριες αγορές
- 2.5 Δημιουργία περιοχών με ομαδοποίηση δραστηριοτήτων, με γνώμονα τον παραδοσιακό χαρακτήρα της περιοχής

3^{ος} Άξονας: Χρήση της τεχνολογίας για την εξυπηρέτηση κατοίκων και επισκεπτών

- 3.1 Δημιουργία hot spot στα δημόσια κτίρια και γενικότερα σε όλο το κάστρο

3.2 Δημιουργία διαδικτυακής εφαρμογής, που θα επιτρέπει στον περιηγητή να ενημερώνεται για τα διάφορα δρώμενα (καλλιτεχνικά, πολιτιστικά) που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή

3.3 Διαδικτυακή εφαρμογή για σύστημα ενοικίασης ποδηλάτων

3.4 Ηλεκτρονικές ενημερωτικές οθόνες σε κάθε ιστορικό κτίριο με προβολή της ιστορίας του

4ος Άξονας: Περιβάλλον και ποιότητα ζωής

4.1 Αναβάθμιση – επικαιροποίηση πολεοδομικού σχεδίου οικισμού

4.2 Αξιοποίηση κενών, αδόμητων οικοπέδων και δημιουργία χώρων συναθροίσεων

4.3 Αναβάθμιση κτιριακού αποθέματος σύμφωνα με σύστημα μορφολογικών κανόνων

4.4 Τοποθέτηση επαρκούς φωτισμού και κάδων απορριμμάτων

5ος Άξονας: Οδικό Δίκτυο

5.1 Απομάκρυνση των αυτοκινήτων από τον χώρο του κάστρου με δημιουργία εξωτερικού parking, χωρίς χρέωση, για τους καστρινούς.

6ος Άξονας: Ευαισθητοποίηση των καστρινών

6.1 Ενημέρωση των ντόπιων για την πολιτιστική αξία του κάστρου

6.2 Δημιουργία κλίματος ευαισθητοποίησης για το κάστρο, και γενικότερου ενδιαφέροντος για τους δημόσιους χώρους

6.3 Ενθάρρυνση συμμετοχικών διαδικασιών

Αναλυτική Περιγραφή Προτάσεων

Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά η περιγραφή των προτάσεων σύμφωνα με τους άξονες που ορίστηκαν. Οι προτεινόμενες δράσεις κρίθηκαν απαραίτητες για την υλοποίηση των δύο βασικών στόχων και κατ' επέκταση και του οράματος που έχει τεθεί.

1ος Άξονας: Ανάδειξη του κάστρου ως χώρος τουρισμού

Ο άξονας αυτός αποσκοπεί στην ανάδειξη του κάστρου ως χώρος τουρισμού μέσω της ορθολογική διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς του. Οι δράσεις στοχεύουν στην καλύτερη ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και στην γενικότερη προβολή της.

1.1 Ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του κάστρου και τον διατηρητέων κτιρίων

1.2 Δημιουργία θεματικών πολιτιστικών διαδρομών

Μέσω αυτών των δύο δράσεων επιτυγχάνεται η πλήρης ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του κάστρου. Προτείνεται η δημιουργία θεματικών πολιτιστικών διαδρομών οι οποίες θα συνδέουν τα μνημεία του κάστρου μεταξύ τους ανάλογα με την εποχή την οποία δημιουργήθηκαν, και η τοποθέτηση βοηθητικών πινακίδων για τον καλύτερο προσανατολισμό του επισκέπτη.

1.3 Αξιοποίηση του προγράμματος Raphael – living castles

Στα πλαίσια αναζωογόνησης του ρόλου του κάστρου η 8^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων ένταξε το κάστρο στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Raphael – living castles. Το πρόγραμμα έχει ως θέμα την ανάδειξη του ρόλου των Κάστρων στη ζωή των ευρωπαϊκών πόλεων και την επίδραση στη μορφή τους. Ακόμη, επιδιώκει να αποκαλύψει πως τα

κάστρα έζησαν στη διάρκεια της ιστορικής τους διαδρομής, εξυπηρετώντας αμυντικές-θρησκευτικές, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές ανάγκες της τοπικής τους κοινότητας. Τέλος, καταγράφει τα αρχιτεκτονικά - δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά τους τα συγκρίνει και αποτολμά να εντοπίσει τις κοινές πολιτιστικές τους ρίζες και διαδρομές στην ευρωπαϊκή ιστορία.

Βασικοί στόχοι του προγράμματος είναι οι εξής:

- 1.Ερμηνεία και ανάδειξη κάστρων με τη χρήση νέας τεχνολογίας: παρουσίαση κινητών ευρημάτων, μουσειακών συλλογών, αρχειακού υλικού σε ηλεκτρονική μορφή.
2. Ανάπτυξη μεθόδων για τη σύνδεση κάστρων με την καθημερινή ζωή των πόλεων και την τοπική ιστορία.
3. Προώθηση σύμβασης του κοινού στα κάστρα ως πολιτιστική κληρονομιά με τη συνδρομή νέας τεχνολογίας και αύξηση επισκεψιμότητας.
- 4.Δημιουργία ευρωπαϊκού δικτύου για τα κάστρα με τη συμμετοχή και άλλων χωρών.
5. Το πρόγραμμα " Raphael – living castles " παρουσιάζει παραστατικά τους τρόπους με τους οποίους τα Κάστρα άλλαξαν τη λειτουργία και το ρόλο τους από τον 11ο αι. μέχρι σήμερα, καθώς και πως προσαρμόστηκαν, εξελίχθηκαν και αναπτύχθηκαν μαζί με τις τοπικές κοινωνίες.

Στο πρόγραμμα εκτός από το κάστρο των Ιωαννίνων εντάσσονται το κάστρο του Τράνι στην Απούλια της Ιταλίας και τα κάστρα του Αλκαλά ντε λα Σύλβα και του Μόρα ντε Ρουμπιέλος στην Ισπανία.

1.4 Ανάδειξη του ρόλου των τειχών

Η ιστορική και πολεοδομική αξία των τειχών είναι τεράστια και αποτελεί τον λόγο ύπαρξης του κάστρου, γι' αυτό και η αναβάθμιση τους ως μνημείο σπουδαιότητας είναι ιδιαίτερα σημαντική. Προτείνονται εργασίες καθαρισμού και αποκατάστασης, με σκοπό την δημιουργία ενός περιπάτου πάνω στα τείχη, γεγονός που θα τους δώσει άλλη διάσταση και σημασία. Παράλληλα προτείνεται η ανάδειξη ιδιαίτερων σημείων που πρέπει να διαφυλαχτούν, όπως δωμάτια που στεγάζονται στο εσωτερικό των τειχών που χρησιμοποιούνταν από αξιωματούχους της εποχής, ενώ σήμερα μπορούν να είναι επισκέψιμα ως τόποι αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος.

2ος Άξονας: Οικονομία και Απασχόληση

Ο άξονας αυτός αφορά την ανάδειξη του κάστρου μέσα από διάφορες δραστηριότητες χαμηλού κόστους, που θα του δώσουν μια νέα καλλιτεχνική διάσταση, αλλά ταυτόχρονα θα δημιουργήσουν νέες θέσεις απασχόλησης. Σημαντικό όφελος είναι η προβολή του κάστρου ως πόλος έλξης τουριστών.

2.1 Ανάδειξη γειτονιών του κάστρου με θεματικές εκδηλώσεις και διάφορα δρώμενα ανά εποχή

Το εσωτερικό του κάστρου διαθέτει γειτονιές οι οποίες παρά τον παραδοσιακό χαρακτήρα και την ομορφιά που διαθέτουν δεν αξιοποιούνται καταλλήλως. Σκοπός της συγκεκριμένης δράσης είναι η ανάδειξη και η αναζωογόνηση τους με θεματικές δράσεις όπως μαραθώνιους μέσα και γύρω από το κάστρο. Επιπλέον, τα Γιάννενα είναι μια πόλη με βαθιές παραδόσεις και πολλά τοπικά έθιμα τα οποία θα μπορούσαν να αναβιώνονται σε γειτονιές του κάστρου προσελκύνοντας ντόπιο και ξένο τουρισμό. Ως παράδειγμα μπορεί να χρησιμοποιηθούν οι «Γιορτές Παλιάς Πόλης Ξάνθης». Σε παρόμοιο κλίμα και ύφος είναι εφικτό με την δημιουργία συλλόγων ανά γειτονιά, να

καθιερωθεί ετήσιο φεστιβάλ με πολιτιστικές εκδηλώσεις που να προβάλλει τις παραδόσεις των Ιωαννίνων, τα τοπικά εδέσματα και τους χορούς τονώνοντας έτσι τον τουρισμό του κάστρου και γενικότερα της πόλης.

2.2 Διαμόρφωση πολιτιστικών χώρων, σε κτίρια που δεν χρησιμοποιούνται με συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας

Το κάστρο συγκεντρώνει πλήθος κενών κελυφών που μένουν αναξιοποίητα. Προτείνεται η διερεύνηση και η καταγραφή τους με σκοπό την επαναξιοποίηση τους ως χώροι πολιτιστικού/καλλιτεχνικού χαρακτήρα. Προτείνεται σε αυτά να συγκεντρωθούν χρήσεις που αφορούν τον πολιτισμό και ειδικότερα :

- Αίθουσες εκθέσεων
- Γκαλερί
- Εργαστήρια καλλιτεχνών
- Πολιτιστικοί Σύλλογοι
- Συνεταιρικά βιβλιοπωλεία

Όλα αυτά με την συμμετοχή πάντα της τοπικής κοινωνίας και την συγκέντρωση αυτών των δραστηριοτήτων στις κεντρικές αρτηρίες του κάστρου, με σκοπό την δημιουργία μιας καλλιτεχνικής/πολιτιστικής ζώνης.

2.3 Λειτουργία υπαίθριων θερινών θεάτρων

Όπως έχει προκύψει από την επιτόπια έρευνα και μελέτη το κάστρο δεν διαθέτει κοινόχρηστους χώρους με έκταση που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί. Ωστόσο, στην Βορειοανατολική ακρόπολη του κάστρου, στο Ιτς καλέ, υπάρχει αδόμητος χώρος που με κατάλληλες παρεμβάσεις είναι εφικτό να λειτουργήσει ως χώρος υπαίθριων θερινών θεάτρων. Προτείνεται να πραγματοποιούνται θεατρικές παραστάσεις, κινηματογραφικές προβολές του δρόμου, συναυλίες και διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα όλων των ηλικιών.

2.4 Έκθεση τοπικών προϊόντων σε υπαίθριες αγορές

Προτείνεται η λειτουργία υπαίθριων αγορών ανά γειτονίες για την έκθεση τοπικών προϊόντων. Μέχρι σήμερα η λαϊκή αγορά των Ιωαννίνων είναι συγκεντρωμένη κοντά στην κεντρική πλατεία και λειτουργεί σε καθημερινή βάση. Προτείνεται για την διευκόλυνση των καστρινών, μια μέρα την εβδομάδα να λειτουργεί σε υπαίθριες αγορές ανά γειτονιά η λαϊκή αγορά του κάστρου, για την ανάδειξη των τοπικών προϊόντων και την τόνωση των ντόπιων παραγωγών.

2.5 Δημιουργία περιοχών με ομαδοποίηση δραστηριοτήτων, με γνώμονα τον παραδοσιακό χαρακτήρα της περιοχής

Με γνώμονα τον παραδοσιακό χαρακτήρα της περιοχής σε συνδυασμό με την τουριστική ανάπτυξη της προτείνεται σε κενά κελύφη του κάστρου η δημιουργία περιοχών με ομαδοποίηση δραστηριοτήτων. Αυτές θα αποτελέσουν κυρίως παραδοσιακά επαγγέλματα που έχουν εκλείψει όπως ξυλογλύπτες, μικροπωλητές και αργυροχόοι. Η τέχνη της αργυροχοΐας αποτελεί μια απ τις σπουδαιότερες εκφάνσεις του πολιτισμού των Ιωαννίνων και οι αργυροχόοι προσπαθούν ακόμα και σήμερα να τη διατηρήσουν καθώς τα προϊόντα τους δεν αποτελούν είδη πρώτης ανάγκης. Παράλληλα από τα καταστήματα που θα λειτουργούν, προτείνεται η δημιουργία κέντρων εκμάθησης της τέχνης της αργυροχοΐας, τύπου workshop, και εκθέσεις με αφιερώματα στην ιστορία και στην εξέλιξη της.

3ος Άξονας: Χρήση της τεχνολογίας για την εξυπηρέτηση κατοίκων και επισκεπτών

Διανύουμε μια εποχή που η τεχνολογία έχει φτάσει το απόγειο της και προσφέρει αμέτρητες δυνατότητες. Ο 3ος άξονας αφορά την αξιοποίηση της για την εξυπηρέτηση τόσο των κατοίκων, όσο και των επισκεπτών του κάστρου.

3.1 Δημιουργία hot spot στα δημόσια κτίρια και γενικότερα σε όλο το κάστρο

3.2 Δημιουργία διαδικτυακής εφαρμογής, που θα επιτρέπει στον περιηγητή να ενημερώνεται για τα διάφορα δρώμενα (καλλιτεχνικά, πολιτιστικά) που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή

Οποιοσδήποτε και αν είναι ο λόγος που κάποιος χρειάζεται ασύρματο Internet ένα είναι το ζητούμενο: που θα το βρει, και μάλιστα δωρεάν. Η συγκεκριμένη παροχή θεωρείται δεδομένη ήδη σε πολλές πόλεις της Ελλάδας. Προτείνεται η δημιουργία hot spot (Wi-Fi), σε όλο το κάστρο. Επιπλέον, προτείνεται η δημιουργία διαδικτυακής εφαρμογής που θα επιτρέπει στον περιηγητή να ενημερώνεται για τα διάφορα δρώμενα, που σύμφωνα με την υλοποίηση της πρώτης δράσης θα λαμβάνουν χώρο στο κάστρο.

3.3 Διαδικτυακή εφαρμογή για σύστημα ενοικίασης ποδηλάτων

Ο δήμος Ιωαννίνων διαθέτει ενοικιαζόμενα ποδήλατα που οι επισκέπτες, αλλά και οι ντόπιοι μπορούν να νοικιάζουν για να ανακαλύψουν την πόλη. Ωστόσο, τα σημεία στα οποία είναι διαθέσιμα είναι σε διάσπαρτα σημεία της πόλης και η διαθεσιμότητα τους δεν είναι πάντα βέβαιη. Προτείνεται η δημιουργία διαδικτυακής εφαρμογής που θα δείχνει την διαθεσιμότητα των ποδηλάτων και σε ποια σημεία της πόλης εντοπίζεται.

3.4 Ηλεκτρονικές ενημερωτικές οθόνες σε κάθε ιστορικό κτίριο με προβολή της ιστορίας του

Προτείνεται σε όλα τα διατηρητέα κτίρια του κάστρου, η τοποθέτηση ενημερωτικών οθονών με επιλογή ξενάγησης σε τουλάχιστον έξι γλώσσες ώστε να δίνεται η δυνατότητα στον περιηγητή να μπορεί χωρίς ξεναγό, να μάθει την ιστορία του κάθε κτιρίου ποιος έζησε σε αυτό και τι προσθήκες έχουν γίνει. Το ίδιο προτείνεται και στα μνημεία του κάστρου, στις δύο ακροπόλεις και την εβραϊκή συναγωγή.

4^{ος} Άξονας: Περιβάλλον και ποιότητα ζωής

Ο άξονας αυτός αφορά την βελτίωση της ποιότητας ζωής, γεγονός που προκύπτει από την αναβάθμιση του γενικότερου περιβάλλοντος του κάστρου. Θα πραγματοποιηθούν δράσεις που σχετίζονται με το κτιριακό απόθεμα και την αξιοποίηση ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων.

4.1 Αναβάθμιση της πόλης των Ιωαννίνων μέσα από την επικαιροποίηση του ΓΠΣ

Προτείνεται η αναβάθμιση του ΓΠΣ Ιωαννίνων με γνώμονα τα σημερινά δεδομένα της περιοχής και να γίνουν οι απαραίτητοι έλεγχοι για το κατά πόσο οι περιορισμοί του ΓΠΣ εφαρμόζονται. Επιπλέον, προτείνεται η χρήση αυστηρότερων περιορισμών κοντά στα μνημεία του κάστρου.

4.2 Αξιοποίηση κενών, αδόμητων οικοπέδων και δημιουργία χώρων συναθροίσεων

Προτείνεται η καταγραφή των κενών και αδόμητων οικοπέδων για την δημιουργία χώρων συναθροίσεων και πάρκων τσέπης. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται άμεση αναβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος και βελτιώνεται η ποιότητα ζωής των κατοίκων του κάστρου. Η δράση αυτή προτείνεται για περαιτέρω διερεύνηση.

4.3 Αναβάθμιση κτιριακού αποθέματος σύμφωνα με σύστημα μορφολογικών κανόνων

Απαραίτητη κρίνεται η πλήρης αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος της περιοχής του κάστρου. Μέσα από την επιτόπια έρευνα παρατηρήθηκε ότι πολλά από τα κτίσματα του κάστρου δεν ακολουθούν το σύστημα μορφολογικών κανόνων που ορίζεται από τον νόμο, κυρίως λόγω άγνοιας των ιδιοκτητών τους αλλά και αδιαφορία των φορέων να επέμβουν. Προτείνεται η μορφολογική αναβάθμιση σύμφωνα με το σύστημα μορφολογικών κανόνων που

προαναφέρθηκε, για την ανάδειξη του παραδοσιακού στυλ και αρχιτεκτονικής με την οποία δομήθηκαν. Αυτοί οι μορφολογικοί κανόνες θα ορίζουν τα υλικά κατασκευής που απαιτούνται στους παραδοσιακούς οικισμούς, και θα απαγορεύουν την χρήση μοντέρνας αρχιτεκτονικής. Η συγκεκριμένη δράση θα αλλάξει την γενικότερη εικόνα του κάστρου και αισθητικά θα δίνεται μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα στον επισκέπτη. Προτείνεται η περαιτέρω διερεύνηση προγραμμάτων για επιδοτήσεις, της συγκεκριμένης δράσης.

4.4 Τοποθέτηση επαρκούς φωτισμού και κάδων απορριμμάτων

Η ολοκλήρωση των δράσεων του άξονα περιβάλλον και ποιότητα ζωής ολοκληρώνεται με την τοποθέτηση φωτισμών σε όλο το κάστρο. Μέσω της επιτόπιας έρευνας παρατηρήθηκε η έλλειψη επαρκούς φωτισμού αλλά και κάδων απορριμμάτων. Προτείνεται η τοποθέτηση επαρκούς φωτισμού τόσο μέσα στα στενάκια του κάστρου αλλά και περιμετρικά του για την καλύτερη ανάδειξη του. Επίσης, προτείνεται η εύρεση σχεδίου κατάλληλου φωτισμού που θα μπορεί να αναδεικνύει τον αρχιτεκτονικό πλούτο των μνημείων της περιοχής ακόμα και τις νυχτερινές ώρες. Τέλος, προτείνεται η τοποθέτηση κάδων σε συχνά σημεία των οδών, για την διευκόλυνση των επισκεπτών και για την διατήρηση του κάστρου καθαρή.

5ος Άξονας: Οδικό Δίκτυο

5.1 Όπως έχει αναφερθεί αντικείμενο της παρούσας εργασίας δεν ήταν η λεπτομερής ανάλυση – καταγραφή του οδικού δικτύου, αλλά η καταγραφή του κτιριακού αποθέματος και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ωστόσο προτείνεται η επιστημονική διερεύνηση της δυνατότητας για περιορισμό ίσως και οριστική απομάκρυνση των αυτοκινήτων από τον χώρο του κάστρου με δημιουργία εξωτερικού parking, χωρίς χρέωση, για τους καστρινούς. Η μελέτη αυτή απαιτείται

να διερευνήσει και την δυνατότητα εξυπηρέτησης των κινήσεων μέσα στην περιοχή του κάστρου από δίκτυο ειδικών μη ενεργοβόρων μικρών λεωφορείων

6ος Άξονας: Ευαισθητοποίηση των καστρινών

Ο συγκεκριμένος άξονας στοχεύει στην ευαισθητοποίηση των κατοίκων του κάστρου και αποσκοπεί στην αλλαγή της νοοτροπίας τους και την συμμετοχή τους σε διάφορες δραστηριότητες που αφορούν το κάστρο.

6.1 Ενημέρωση των ντόπιων για την πολιτιστική αξία του κάστρου

6.2 Δημιουργία κλίματος ευαισθητοποίησης για το κάστρο, και γενικότερου ενδιαφέροντος για τους δημόσιους χώρους

6.3 Ενθάρρυνση συμμετοχικών διαδικασιών

Πολλά από τα προβλήματα που εντοπίστηκαν στο κάστρο κατά την έρευνα πηγάζουν από την άγνοια των κατοίκων του για την πολιτιστική του αξία και το πως μπορεί αυτή να αξιοποιηθεί. Επιπλέον, παρατηρείται και μια έλλειψη αισθήματος υποχρέωσης απέναντι στο κάστρο με καταπάτηση δημόσιων χώρων και ρύπανση του δομημένου περιβάλλοντος. Προτείνεται η πλήρης ενημέρωση σε πρώτη φάση των καστρινών και σε δεύτερη γενικότερα των Γιαννιωτών, για την τεράστια πολιτιστική αξία του κάστρου, για το πώς μπορεί να αξιοποιηθεί και ποιες ενέργειες είναι αυτές που το αλλοιώνουν. Ακόμη προτείνεται η συμμετοχή του ντόπιου πληθυσμού σε διάφορες δραστηριότητες που αφορούν το κάστρο, όπως ο καθαρισμός του, η δημιουργία συλλόγου και η μηνιαία συγκέντρωση του για την διατύπωση προβλημάτων και προτάσεων για την καλύτερη διαφύλαξη του.

Συμπεράσματα Μελέτης

Βασική επιδίωξη των τελευταίων χρόνων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αποτελεί η διαφύλαξη και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η Ελλάδα, παρά το πλούσιο πολιτιστικό παρελθόν της και την αρχιτεκτονική κληρονομιά της, καταβάλλει μια μέτρια προσπάθεια επίτευξης του παραπάνω στόχου. Αυτό οφείλεται στο ανεπαρκές νομοθετικό της πλαίσιο και στον χαμηλό βαθμό ευαισθησίας των πολιτών. Το ζήτημα της προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί ένα σοβαρό ζήτημα που χρήζει ολοκληρωμένης διαχείρισης.

Σημαντική είναι η αναφορά στην συμβολή και τον ρόλο της πολιτιστικής κληρονομιάς στην οικονομική ανάπτυξη και στην ανταγωνιστική πλευρά της πόλης και κατά συνέπεια στην αύξηση του τουρισμού. Ο συνδυασμός τουρισμού και πολιτισμού παρουσιάζει μια δυναμικότητα και συμβάλλει στην αναζωογόνηση και την γενικότερη ανάπτυξη των πόλεων.

Η περιοχή μελέτης μας, το κάστρο των Ιωαννίνων αποτελεί ένα μοναδικό παράδειγμα για τον Ελλαδικό χώρο, καθώς μέσα στα όρια του βρίσκεται ένας "ζωντανός", σχεδόν αυτόνομος οικισμός. Διατηρώντας όλα τα χαρακτηριστικά ενός παραδοσιακού οικισμού, οι υποδομές και τα μνημεία που διαθέτει ενισχύονται από την κομβική του θέση δίπλα στην λίμνη Παμβώτιδα και από τον ιδιαίτερο φυσικό πλούτο της περιοχής. Παρά τα μοναδικά του χαρακτηριστικά και την ιδιαίτερη πολιτιστική κληρονομιά που διαθέτει, η άγνοια και η αδιαφορία τόσο των κατοίκων του όσο και οι περιορισμένες δράσεις των τοπικών αρχών, δεν αναδεικνύουν το έργο αυτό που μέσα του συγκεντρώνει εκφάνσεις από όλη την ιστορία των Ιωαννίνων.

Μέσω της επιτόπιας έρευνας που πραγματοποιήθηκε διαπιστώθηκαν ορισμένα προβλήματα όπως η κακή κατάσταση του κτιριακού αποθέματος, η έλλειψη αστικού εξοπλισμού και χώρων στάθμευσης, η απουσία πολιτιστικών δράσεων και τέλος η άγνοια των ντόπιων για την μοναδικότητα της περιοχής. Ως κίνδυνοι εντοπίστηκαν η υποβάθμιση

του αξιόλογου κτιριακού αποθέματος, ο αφανισμός των παραδοσιακών επαγγελματών της περιοχής, η ανομοιομορφία του κτιριακού αποθέματος και η ερήμωση της περιοχής τις βραδινές ώρες λόγω έλλειψης υποδομών.

Στο πλαίσιο αυτό και σε μια προσπάθεια σύνταξης ενός σχεδίου αναζωογόνησης και ανάδειξης του κάστρου των Ιωαννίνων τέθηκαν στόχοι που πλαισιώθηκαν από πολιτικές, μέτρα και δράσεις για την υλοποίησή τους. Με βασικό και μακροπρόθεσμο στόχο την διατήρηση της παραδοσιακής ταυτότητας του οικισμού.

Πιο συγκεκριμένα προτάθηκε η ανάδειξη του κάστρου ως χώρος τουρισμού μέσω της καλύτερης διατήρησης και ανάδειξης του χώρου, της συντήρησης και αξιοποίησης του κτιριακού αποθέματος, των μνημείων και των τειχών του. Μέσω αυτών των δράσεων γίνεται ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του και το κάστρο δύναται να αποτελέσει έναν τουριστικό πόλο έλξης όλων των περιόδων. Επιπλέον, προτάθηκε η αξιοποίηση κενών κελυφών για την φιλοξενία καλλιτεχνικών/πολιτιστικών εκδηλώσεων για ζωντάνια της περιοχής καθ' όλη την διάρκεια της μέρας. Σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη της τοπικής οικονομίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι η τόνωση παραδοσιακών επαγγελματών που έχουν εξαλειφθεί.

Οι προτάσεις αποσκοπούν στον επαναπροσδιορισμό του ρόλου του κάστρου στη καθημερινότητα της πόλης, στη ζωή των ντόπιων, αλλά και στην πλήρη κατανόηση της πολιτιστικής του αξίας. Δεν δίνεται ιδιαίτερη βάση στο οδικό δίκτυο της περιοχής παρά μόνο επισημαίνεται η δυσκολία εύρεσης χώρων στάθμευσης στα στενά δρομάκια του κάστρου, και προτείνεται η περαιτέρω διερεύνηση αυτού του ζητήματος.

Συμπερασματικά, το κάστρο των Ιωαννίνων λαμβάνοντας υπόψιν και εφαρμόζοντας τις δεδομένες δράσεις, δύναται να αποτελέσει τον πυρήνα ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς και τον κύριο πόλο

έλξης τουρισμού της πόλης και να συμβάλλει καθοριστικά στην αισθητική της και στην καλύτερη διαβίωση των κατοίκων του.